

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного навчання
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему:

«Гуманітарна дипломатія та її роль у міжнародних відносинах»

Виконала студентка 2 курсу,
групи ЗМмв-21
спеціальності 291
Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та
регіональні студії, освітньо-
професійної програми
“Міжнародні відносини”

**Васковець Ольга
Вікторівна**

Науковий керівник:
к.і.н., старший викладач
Матвійчук Наталя Володимирівна

Рецензент:
к.і.н., доц., доцент кафедри
культурології та філософії
Шаправський Сергій Анатолійович

Роботу допущено до захисту
на засіданні кафедри міжнародних відносин
(протокол №__ від «__» _____ 2023 р.)
Завідувач кафедри _____ / Т.В. Сидорук/

ЗМІСТ:

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. РОЗВИТОК КОНЦЕПТУ «ГУМАНІТАРНА ДИПЛОМАТІЯ»	9
1.1 Співвідношення гуманізму та дипломатії в світлі міжнародних конфліктів та криз	9
1.2 Підходи до трактування поняття гуманітарної дипломатії	14
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ II. ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ	27
2.1 Міжнародна діяльність щодо захисту основоположних прав людини	27
2.2 Гуманітарні питання як привід для дій на міжнародній арені	34
2.3 Гуманітарна дипломатія під час природних катастроф	44
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ III. ВИКЛИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГУМАНІТАРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ	53
3.1 Проблемні аспекти розвитку гуманітарної дипломатії	53
3.2 Механізми реалізації гуманітарної дипломатії	57
Висновки до розділу 3	65
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	74

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГД – Гуманітарна дипломатія

МГП – Міжнародне гуманітарне право

МППЛ – Міжнародне партнерство за права людини

ММПЛУ – Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні

ЄС – Європейський Союз

ООН – Організація Об'єднаних Націй

НУО – Неурядова організація

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному глобальному політичному контексті, де складні виклики та кризи вимагають інноваційних та миротворчих підходів, гуманітарна дипломатія (ГД) здобуває особливу актуальність та визнання. Її роль у міжнародних відносинах набуває важливого значення як засіб сприяння глобальній стабільності та взаєморозумінню.

Поглиблення глобальних конфліктів, гуманітарні кризи та загрози безпеці ставлять під сумнів ефективність традиційних дипломатичних методів. У цьому контексті ГД виступає як інноваційна стратегія, спрямована на захист прав людини, зменшення глобальних нерівностей та підтримку тих, хто потребує допомоги.

ГД визначається своєрідним підходом до міжнародних відносин, зосередженим на людях та їхніх потребах. У контексті виникнення глобальних викликів, таких як пандемії, природні катастрофи та конфлікти, ГД стає мостом між національними інтересами та загальнолюдськими цінностями.

Напрямки ГД, такі як гуманітарна допомога, розвиток, та захист прав людини, не тільки зміцнюють міжнародне співробітництво, але і сприяють будівництву позитивного іміджу держави в глобальному співтоваристві.

На відміну від традиційної дипломатії, яка ґрунтується передусім на переговорах, ГД зосереджена на наданні міжнародної допомоги у межах гуманітарних операцій і програм, а також на встановленні партнерських відносин для досягнення гуманітарних цілей. Цей вид дипломатії також впроваджується суб'єктами міжнародного права, які в основному зосереджені на гуманітарній допомозі. Проте після повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року концепція гуманітарної дипломатії отримала новий вимір: до процесу долучаються суб'єкти, які раніше не брали участі в цьому, і проекти та конкретні дії щодо

гуманітарної допомоги стають надзвичайно унікальними та безпрецедентними.

Аналіз стану наукової розробки проблеми. ГД може здійснюватися в рамках державної політики – національними агентствами та міністерствами (іноземних справ, оборони, цивільного захисту) для реагування на внутрішні чи міжнародні надзвичайні ситуації. Т. Зонова одна з перших вітчизняних дослідниць використала поняття ГД у широкому розумінні, пов'язавши виникнення гуманітарної моделі дипломатії з подіями ХХ ст. Вона зробила важливий висновок про те, що ГД, яка проголошує примат прав людини, вийшла за традиційні рамки правосуб'єктності держави, оскільки дипломатичні інститути взяли на себе зобов'язання щодо створення міжнародних організацій, здатних виробити спільну волю, спрямовану на контроль за дотриманням основних прав людини [2].

Є. Громогласова проаналізувала ГД з погляду її ефективності у відповіді на транснаціональні гуманітарні виклики, пов'язані з ризиками повного руйнування ідентичності та статусу людини у кризових просторах. Проблема людини сприймається як управлінська проблема міжнародно-політичного характеру. Авторка концептуалізує ГД як ненасильницьку складову зовнішньої політики, спрямовану на мінімізацію викликів та забезпечення безпеки людини як біологічної та соціальної форми життя, оскільки в зонах «надзвичайних просторів» зруйнована гуманність, девальвується життя людини, яка зазнає поневір'яння, злиднів, голоду, хвороби [1].

Широкий підхід міститься у роботах О. Русакової та В. Русакова, які вважають, що у поєднанні з концепцією «soft power» теорія ГД «виступає базовою моделлю для вдосконалення міждержавних відносин» [5].

Питання гуманітарної дипломатії розглядали вітчизняні та зарубіжні вчені. Зокрема, Шаров О., Хасбулатов Р., Фліссак К., Манасеріан Т., Феєр

О., Лі Д., Хокінг Б., Баранай П., Гелев І. Мунс С., Щетинин В., Турчин Я., Савойский А., Слободян Н., Мавланов І., Нижник В., Капица Л., Каррон де ла Каррьер Г., Жизнин С., Зонова Т., Грущинська Н., Вульф Ш., Барановська В. та інші вчені.

Мета роботи. Мета роботи полягає у ретельному вивченні та аналізі концепції гуманітарної дипломатії та її впливу на міжнародні відносини.

Завдання дослідження. Основними завданнями роботи є:

- визначення співвідношення гуманізму та дипломатії та трактування поняття ГД;

- розкриття ролі ГД у побудові співробітництва між країнами в контексті захисту прав людини, під час природних катастроф та загалом як привід для дій;

- виявлення проблемних моментів, основних інструментів та стратегій в її реалізації, а також оцінку її впливу на вирішення глобальних гуманітарних викликів.

Об'єктом дослідження є гуманітарна дипломатія.

Предметом дослідження є аналіз міжнародної діяльності щодо реалізації основоположних прав людини; ГД під час природних катастроф «вакцинна дипломатія».

Хронологічні межі дослідження. 2000-2023 рр.

Географічні межі дослідження. Оскільки явище гуманітарної дипломатії є міжнародно визнаним, ним користуються в багатьох країнах, межі дослідження охоплюють весь світ, на сучасному етапі більшість прикладів наведено з досвіду України.

Джерельна база дослідження включає ряд важливих джерел, які стали фундаментом для аналізу гуманітарної дипломатії та її ролі у міжнародних відносинах, а саме використання Віденських конвенцій, законів України про дипломатичну службу та міжнародні договори, а також статут ООН та інші міжнародні нормативні акти надають можливість

проаналізувати структурні та правові аспекти гуманітарної дипломатії на практиці. Ці джерела дозволяють здійснити теоретичний аналіз понять гуманітарної дипломатії та розглядати її з різних перспектив.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є як загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція), так і спеціальні методи, зокрема, завдяки історичному методу стало можливим з'ясування розвитку гуманітарної дипломатії.

Метод порівняння дав можливість проаналізувати місце України в рейтингу глобальної конкурентоспроможності, а також практику роботи дипломатів різних держав. Крім того, для аналізу впливу гуманітарної дипломатії на міжнародні відносини використовувався метод експертної оцінки, що дозволяє отримати кваліфіковані думки і точки зору від фахівців у сфері дипломатії та міжнародних відносин. Окрім того, здійснювалася систематизація та аналіз документів, що стосуються гуманітарної дипломатії, таких як міжнародні угоди, конвенції та звіти міжнародних організацій.

Детальне вивчення сучасних наукових підходів та теорій, таких як теорія соціальних наук і теорія міжнародних відносин, допомагало глибше розуміти сутність гуманітарної дипломатії та її вплив на розвиток міжнародного співтовариства.

Практичним аспектом дослідження є можливість використання матеріалів даного дослідження при вивченні студентами різних спеціальностей. Також матеріал дослідження може використовуватися для написання книг, статей, наукових публікацій, електронних матеріалів в мережі Інтернет.

Апробація результатів. Матеріали та висновки магістерської роботи пройшли наукову апробацію у формі доповіді за темою «Діяльність міжнародних організацій стосовно надання гуманітарної допомоги Україні в 2022 р.» на Конференції «Травневі студії» Донецького національного

університету імені Василя Стуса та публікації статті в науковому блозі Національного Університету «Острозька Академія» на тему «Базові принципи гуманітарної діяльності» у 2023 році.

Структура дослідження включає в себе вступ, три розділи структуровані у сім підрозділів, висновки, список використаних джерел та літератури.

РОЗДІЛ I. РОЗВИТОК КОНЦЕПТУ «ГУМАНІТАРНА ДИПЛОМАТІЯ»

1.1. Співвідношення гуманізму та дипломатії в світлі міжнародних конфліктів та криз

Будучи синтетичним видом м'якої сили, ГД включає такі інструменти, як культурний обмін, захист прав, свобод та гідності людини; участь у ненасильницькому вирішенні політичних та соціальних конфліктів, миротворчу діяльність, державну та волонтерську допомогу вразливим особам в умовах лих, воєн та конфліктів [5]. У рамках широкого підходу дослідники виділяють проблему співвідношення гуманізму та широких національних інтересів. Так, О'Хаган вказала, як важливо проводити різницю між ГД та гуманізмом як дипломатією тієї чи іншої держави. Ці два фактори можуть як доповнювати один одного, так і перебувати у стані напруженості в деяких областях [9].

Держави спільно з установами ООН та НУО надають допомогу країнам, які постраждали від стихійних лих; беруть участь у процесах розширення гуманітарного доступу та кращого захисту цивільних осіб у кризових зонах, створюють партнерства для забезпечення максимальної підтримки гуманітарних операцій та програм. У XXI ст. подібна діяльність стає значним елементом зовнішньої політики держав, надаючи їм можливість висловити міжнародну емпатію та солідарність. Однак включення ГД до зовнішньої політики з одного боку, може підвищити репутацію держави та побудувати відносини довіри та співпраці, з іншого боку, може призвести до конфлікту через протиріччя між гуманітарними та ширшими національними інтересами.

ГД знаходиться на стику двох ключових концепцій та практик світової політики: гуманізму та дипломатії. Гуманізм – це концепція, що

стосується універсального обов'язку зменшення страждань людей, заснованої на класичних принципах гуманності, неупередженості, нейтральності та незалежності.

Проблеми людських страждань необхідно вирішувати скрізь, де вони виявляються, а мета гуманітарних дій полягає у захисті життя, здоров'я та людської гідності під час та після надзвичайних ситуацій. Організації, що надають допомогу, не повинні втручатися в конфлікт, а гуманітарні дії повинні бути відокремлені від політичних, економічних, військових та інших цілей.

Дипломатія, традиційно пов'язана з державами, є одним із ключових інститутів міжнародної системи, що забезпечує важливий механізм спілкування та переговорів між акторами. На міжнародному рівні ГД може передбачати лобювання дотримання гуманітарних принципів та заохочення їх інтеграції до механізмів міжнародного управління. Так, як приклад можна навести розробку Женевських конвенцій 1949 р., які є основним інструментом Міжнародного гуманітарного права, а також Конвенцію про статус біженців 1951 р. Крім того, гуманітарні цілі та практики закладені в основу установ ООН, таких як Світова Продовольча Програма, УВКБ ООН, ВООЗ, ЮНІСЕФ. Найбільш яскравим прикладом впровадження гуманітарних цілей та практик в інститути ООН є створення Управління з координації гуманітарних питань [12].

Гуманітарні дії держав можуть допомогти відновити напружені відносини та зміцнити довіру, відіграти важливу роль у формуванні національної ідентичності та її вираження на міжнародній арені, а також надати можливості для демонстрації лідерства у регіональних та глобальних питаннях. Щодо цього гуманізм може виступати як форма дипломатії. Проте не завжди ГД держави поєднується з іншими національними інтересами, викликаючи дисонанс між ГД та ширшими дипломатичними стратегіями.

Як наголошує О'Хаган, «гуманізм не є життєздатним засобом для досягнення широких дипломатичних цілей» [9]. Так, дипломати здійснюють співробітництво з метою розвитку, проте з міркувань національної безпеки можуть проводити політику, що включає, наприклад, дискримінацію щодо іноземців, жорстку імміграційну політику або можуть не реагувати і не втручатися у внутрішні справи держав для запобігання геноциду, як це було в Руанді в середині 1990-х років.

Ратифікація конвенцій МГП та міжнародного права прав людини (МППЛ) не завжди означає їх дотримання. Застосування обох документів залежить від волі політичних лідерів, які можуть пославшись на свій суверенітет, уникнути зобов'язань або витлумачити їх по своєму, як це було в Руанді або на Балканах у 1990-х роках. Так, порушення принципів МГП та МППЛ спонукало ООН прийняти доктрину відповідальності із захисту (R2P) у вересні 2005 р. у підсумковому документі Світового саміту.

Збереження неупередженості, нейтралітету та незалежності стає складним завданням у зонах конфліктів та надзвичайних ситуацій. Для досягнення національних політичних інтересів або інтересів безпеки може знадобитися певна узгодженість та координація між сторонами конфлікту. Однак якщо допомога надається у співпраці з офіційними акторами, урядовими чи військовими суб'єктами – учасниками конфлікту, це підриває нейтралітет та незалежність суб'єктів, які надають гуманітарну допомогу, яка може надати перевагу одній стороні на шкоду іншій.

В умовах внутрішніх збройних конфліктів держава, яка надає зовнішню гуманітарну допомогу, у такий спосіб змішує імідж постачальника допомоги та активного учасника конфлікту, який підтримує одну з протиборчих сторін. Це створює проблеми для збереження репутації держави як нейтрального та неупередженого актора.

Ще одна проблема проведення державами ГД полягає в тому, що гуманітарні дії можуть сприйматися як такі, що суперечать іншим аспектам

національних інтересів. Класичним прикладом такого дисонансу є суперечлива позиція сучасних західних держав щодо осіб, які шукають притулку. Захист людей, які рятуються від переслідувань, є одним із фундаментальних елементів сучасної міжнародної гуманітарної системи, що підтверджено міжнародним режимом біженців. О'Хаган розглядає цю суперечність на прикладі ГД Австралії, яка різко розходиться з її діями у відповідь на незаконне прибуття по морю осіб, які намагалися отримати притулок. З 2001 р. Австралія почала вживати жорстких заходів щодо шукачів притулку шляхом скорочення міграційної зони та прийняття спеціального «Тихоокеанського рішення», згідно з яким «шукачі притулку, які прибувають до Австралії без дозволу, вирушають до спеціальних таборів затримання» без розгляду клопотань про надання притулку» [9]. Така політика призвела до того, що в ООН було поставлено питання можливості Австралії отримати місце в Раді з прав людини.

Слід зазначити ще одну проблему, пов'язану із наданням гуманітарної допомоги. Після закінчення холодної війни сформувалася концепція гуманізму 2.0. На відміну від традиційної версії гуманізму, заснованої на засадах гуманності, нейтралітету, неупередженості та незалежності, прихильники нової концепції закликають займати активну політичну позицію щодо порушень прав людини у країнах, які торкнулися кризи. Так, згадана вище доктрина ООН «відповідальність захисту» (R2P), схвалена державами-членами ООН, було сформульовано у межах «гуманізму 2.0».

Доктрина санкціонувала військові інтервенції у країнах, де уряд не може захистити своїх власних громадян від масових порушень прав людини. Таким чином, гуманізм став частиною глобального управління, а політика надання допомоги все більше пов'язується з цілою низкою політичних цілей. Збільшене значення політичних міркувань при ухваленні рішень про надання допомоги також збільшує можливість маніпулювання гуманітарною системою з метою досягнення ширших політичних цілей, що

суперечать гуманітарним міркуванням. Небезпечною тенденцією в цій ситуації є ризик того, що новий гуманізм та правозахисний підхід до гуманітарної діяльності може виправдовувати воєнні дії, зокрема військові кампанії на Балканах, в Афганістані та Іраку. [6; 8; 11].

Перехід до використання військової сили як основний інструмент вирішення конфліктів призвів до формування нової дослідницької галузі «дипломатії примусу» [3]. Вказуючи на вразливість населення, що у зоні конфліктів, гуманітарні операції супроводжуються військовими інтервенціями, у яких беруть участь не дипломати, а професійні військові структури [2].

Таким чином, легітимація нової норми примусової дипломатії сприяє тому, що світ стає ще небезпечнішим, оскільки вона допомагає узаконити силу як основний інструмент урегулювання суперечок.

У підрозділі, присвяченому співвідношенню гуманізму та дипломатії в контексті міжнародних конфліктів та криз, виявлено глибокий взаємозв'язок цих двох концепцій. Гуманізм, який акцентує на загальнолюдських цінностях, виступає не лише як моральний фундамент, але й як директивний принцип у дипломатичних відносинах. У цьому контексті гуманізм виконує важливу роль у формуванні етичного підґрунтя взаємодії держав та міжнародних організацій.

Вивчення цього співвідношення також вказує на необхідність врахування гуманітарних аспектів при формулюванні та реалізації дипломатичних стратегій у кризових ситуаціях. Використання гуманітарних принципів у дипломатії сприяє створенню ефективних механізмів розв'язання конфліктів та полегшенню гуманітарних криз, сприяючи забезпеченню безпеки та захисту прав людини.

Зазначено, що взаємодія гуманізму та дипломатії визначає новий напрямок у міжнародних відносинах, де акцент на гуманітарних цінностях стає основою для конструктивної співпраці та вирішення світових проблем.

Підкреслено необхідність подальших досліджень у цьому напрямку для розвитку ефективних стратегій гуманітарної дипломатії в умовах сучасного світу.

Дослідження вказує на те, що гуманізм виступає як важливий компонент для сприяння мирних відносин та вирішення конфліктів. Відмова від агресивних методів та врахування гуманітарних цінностей в дипломатії може сприяти побудові стійкого миру. Гуманітарна дипломатія, базована на гуманістичних принципах, має потенціал стати важливим інструментом для попередження та вирішення міжнародних конфліктів. Окреслено важливість розвитку міжнародної співпраці в гуманітарних питаннях, особливо у контексті конфліктів та криз. Гуманітарні аспекти стають керівними для прийняття ефективних стратегій та механізмів врегулювання ситуацій, що ставлять під загрозу безпеку та добробут людей.

1.2 Підходи до трактування поняття гуманітарної дипломатії

Гуманітарна дипломатія, як концепція та практика, є предметом значного інтересу та обговорення в контексті міжнародних відносин. Розділ присвячено ретельному розгляду різних підходів до трактування поняття гуманітарної дипломатії, вивченню різноманітних перспектив та дискусій, які визначають цей складний і багатогранний аспект міжнародних відносин.

Гуманітарна дипломатія, з одного боку, визнається як важливий інструмент міжнародної політики, спрямований на розв'язання глобальних викликів та поліпшення гуманітарної ситуації у світі. З іншого боку, різні науковці, дипломати та експерти мають відмінні погляди на те, що саме означає гуманітарна дипломатія та яку роль вона виконує в сучасному світі.

Цей розділ розкриє ключові аспекти та різноманітні визначення гуманітарної дипломатії, висвітлить різні школи думок та підходи, які складають цю динамічну галузь. Він також дослідить еволюцію поняття

гуманітарної дипломатії від її виникнення до сучасних реалій, враховуючи зміни у геополітичному ландшафті, суспільних цінностях та технологічних досягненнях.

Протягом другої половини ХХ – початку ХХІ століття сформувалася нова модель дипломатії – гуманітарна дипломатія, що проголосила примат прав людини і вийшла за традиційні рамки виняткової правосуб'єктності держав. Розвиток гуманітарних аспектів дипломатії пов'язаний із захистом індивіда та найбільш вразливих категорій населення – етнічних та релігійних меншин, жінок, дітей, біженців, а також жертв збройних конфліктів, тероризму та екологічних катастроф.

Одне із масштабних завдань — вивчення природи дипломатії, її сучасних моделей та ефективних інструментів, пов'язаних із кризою класичної дипломатії. Дослідники звертають увагу на необхідність повернення у міжнародних відносинах до філософії моралі та ціннісних орієнтирів [4]. У зв'язку з прискоренням темпів глобалізації активно розвиваються нові напрями дипломатичної діяльності у таких сферах, як довкілля, культура, здоров'я, пандемії, знання та багато іншого.

Вчені сьогодні пишуть про «кліматичну дипломатію», «дипломатію прав людини» і навіть про «дипломатію вакцини», оскільки сучасна гуманітарна діяльність є багатогранною та глобальною. Вона знаходить застосування у різних державах та ситуаціях, у різних соціумах. У науковому дискурсі поняття «гуманітарна дипломатія» також виникло порівняно недавно. На думку дослідників, сам феномен «гуманітарної дипломатії» не є безперечним, по-перше, через неточність та суперечливий характер самого терміну, по-друге, через неясність його практичного застосування [15].

Поняття «гуманітарна дипломатія» та «традиційна дипломатія» не тільки мають багато спільного, але характеризуються за допомогою різних категорій. На відміну від класичної дипломатії, що ґрунтується на

переговорах [20], гуманітарна дипломатія фокусується на «максимізації» міжнародної допомоги в рамках гуманітарних операцій та програм, а також на встановленні партнерських відносин для досягнення гуманітарних цілей [8].

У ряді публікацій наголошується, що розвиток гуманітарних аспектів дипломатії пов'язаний із зусиллями, спрямованими на порятунок людей від страждань, поневірян та зневажання гідності [13]. У цьому контексті гуманітарна дипломатія стосується перш за все діяльності Міжнародного Комітету Червоного Хреста (далі — МКЧХ) та установ ООН. МКЧХ розробив визначення гуманітарної дипломатії, яке відображає його особливий мандат щодо жертв збройних конфліктів та ситуацій, пов'язаних із застосуванням насильства.

Гуманітарна дипломатія розглядається як «засіб впливу на уряди, інструмент впливу на думки лідерів країн на користь особливо вразливої категорії громадян відповідно до фундаментальних гуманітарних принципів». Вона спрямована на розвиток мережі двосторонніх чи багатосторонніх, офіційних чи неофіційних відносин з учасниками збройних конфліктів, а також з будь-якою державою, недержавним суб'єктом з метою підвищення поінформованості про тяжке становище жертв. При цьому слід зазначити, що гуманітарна дипломатія МКЧХ не тотожна зусиллям у галузі розвитку чи побудови світу, які часто мають політичні цілі; вона залежить від державної гуманітарної дипломатії [5].

Широкий категоріальний аналіз поняття «гуманітарна дипломатія» було проведено 2007 р. американськими та британськими дослідниками [7]. До сфери гуманітарної дипломатії вони включили ведення переговорів між представниками різних культур на користь людини; захист дітей, жінок та вразливих груп населення за допомогою дипломатії; участь державних та недержавних акторів гуманітарної діяльності (з урахуванням дедалі більш політизованого контексту гуманітарної допомоги). При цьому вчені

вказують, що гуманітарна дипломатія належить не лише до надання гуманітарної допомоги національними та міжнародними організаціями. Гуманітарна співпраця є одним із способів вираження доброзичливості та прояву «м'якої сили» («soft power») [4].

Крім доброї волі, важливою мотивацією гуманітарної допомоги є вплив, який формується за допомогою культурних, економічних чи політичних засобів. Так, фахівці у галузі міжнародних відносин розглядають гуманітарну чи культурну дипломатію як різновид політичної комунікації, що ґрунтується на застосуванні інструментів «м'якої сили». У поєднанні з концепцією «soft power» «теорія гуманітарної дипломатії набуває нового змісту і виступає базовою моделлю для вдосконалення міждержавних відносин» [6]. У цьому контексті зміст гуманітарної дипломатії включає звернення до загальнолюдських цінностей, використання соціальних, освітніх та наукових програм, розширення культурного обміну, просування національних культур та мов, участь у ненасильницькому вирішенні політичних та соціальних конфліктів, миротворчу діяльність, захист прав та свобод людини, а також державну та волонтерську допомогу вразливим особам в умовах лих, воєн та конфліктів [6].

Оцінивши можливості застосування положень концепції «м'якої сили» у практичному здійсненні гуманітарної дипломатії у широкому розумінні, можна говорити про культурно-гуманітарну дипломатію у зарубіжному інформаційному та соціокультурному просторі

Наприклад, Правовий порядок Європейського Союзу має характеристики, схожі з функціонуванням держави: єдина валюта, загальна торгова і міграційна політика. Інститути ЄС наділені виконавчими, законодавчими та судовими повноваженнями.

У сфері зовнішньої політики ЄС має компетенції, які дозволяють йому виступати активним міжнародним актором – вести переговори, укладати договори з державами та міжнародними організаціями.

Здатність ЄС вступати в міжнародні відносини значно зміцнила Лісабонський договір, який наділив ЄС широкою міжнародною правосуб'єктністю, заснував посаду Верховного представника ЄС із закордонних справ та політики безпеки та Європейську службу зовнішніх зв'язків (EEAS). Нині Євросоюз постає як єдине ціле у вирішенні світових проблем, підтримуючи дипломатичні відносини майже з усіма країнами світу.

Діяльність ЄС у рамках політики співпраці спрямована на скорочення масштабів злиднів у світі. Одним із пріоритетних напрямів ЄС є надання гуманітарної допомоги та цивільного захисту, в рамках якого надається гуманітарна допомога з особливою увагою до найбільш уразливих осіб. За оцінкою Т. Зонової, нині частка країн ЄС у зазначених програмах перевищує 50 % [24].

Фундаментальні засади Європейського Союзу у реалізації гуманітарної дипломатії свідчать про його відданість гуманістичним цілям та принципам в розв'язанні глобальних викликів і покращенні гуманітарної ситуації у світі. Ці принципи визначають стратегічний підхід ЄС до ведення гуманітарної дипломатії та встановлюють рамки для ефективного впливу на подолання кризових ситуацій та забезпечення допомоги тим, хто її найбільше потребує:

- гуманізм. Засада гуманізму визначає, що гуманітарна діяльність ЄС повинна бути спрямована на захист і допомогу людям, які знаходяться в невідкладній потребі, незалежно від їхньої національності, раси, релігії чи політичних переконань. Відповідно до цього принципу, гуманітарна допомога ЄС базується на основних потребах людини, таких як доступ до харчування, води, медичної допомоги, притулку та захисту від насильства.

З метою впровадження цього принципу Європейський Союз активно співпрацює з міжнародними гуманітарними організаціями та партнерами, створюючи механізми для оперативного реагування на гуманітарні кризи та забезпечення координації допомоги;

- нейтральність. Принцип нейтральності у гуманітарній дипломатії ЄС передбачає, що гуманітарні дії повинні бути нейтральними та безпристрасними. Гуманітарні працівники ЄС зобов'язані діяти безпристрасно та уникають взяття сторін у конфлікті з метою захисту та надання допомоги постраждалим. Це гарантує довіру всіх сторін конфлікту до гуманітарних зусиль та забезпечує ефективну роботу в умовах складних геополітичних ситуацій. ЄС дотримується цього принципу у взаємодії з різними регіонами та конфліктними зонами, намагаючись підтримувати нейтральність та об'єктивність в умовах гострих політичних обставин;

- незалежність, що є фундаментальним принципом гуманітарної дипломатії ЄС, який передбачає, що гуманітарна діяльність повинна бути вільною від політичних, економічних, військових та інших впливів. Гуманітарні працівники ЄС зобов'язані діяти на основі потреб населення, уникаючи підпорядкування будь-яким сторонам конфлікту чи зовнішнім впливам. Цей принцип гарантує, що гуманітарна допомога ЄС надається об'єктивно та ефективно, забезпечуючи належний рівень довіри та підтримки від всіх сторін конфлікту чи кризи. ЄС постійно вдосконалює свої механізми для забезпечення незалежності гуманітарних заходів в умовах складних глобальних викликів;

- принцип неупередженості визначає, що гуманітарна допомога має бути надана на основі потреб, не залежно від статусу, національності, раси, релігії, політичних переконань чи інших факторів. ЄС активно прагне дотримуватися цього принципу, розробляючи програми та проекти, спрямовані на забезпечення гуманітарної допомоги різним групам населення. Шляхом реалізації цього принципу Європейський Союз висуває

на перший план потреби тих, хто зазнає страждань, і стежить за тим, щоб надана допомога була максимально ефективною та адаптованою до конкретних потреб та умов [25].

Політика розвитку ЄС спрямована на усунення в країнах, що розвиваються, причин уразливості, наприклад, обмежений доступ до продовольства, води, освіти, медицини, зайнятості, соціальних послуг та здорового навколишнього середовища; викорінення хвороб, сприяння здійсненню стратегій самодопомоги, підтримку демократичного процесу та покращення дотримання прав людини. Заходи з надання гуманітарної допомоги виконує Департамент з питань європейського цивільного захисту та гуманітарної допомоги (ЕЧНО). Його діяльність спрямована на порятунок та збереження життя, запобігання та пом'якшення людських страждань, захист гідності постраждалого населення.

Партнерами Європейської комісії з надання гуманітарної допомоги та цивільного захисту є понад 200 організацій та установ – НУО, міжнародні організації, товариства Червоного Хреста та установи системи ООН, а також волонтери з-поміж громадян європейських країн. Працюючи у всіх основних кризових регіонах світу, ЄС допомагає також підвищити обізнаність про забуті зтяжні кризи, які не перебувають у центрі уваги ЗМІ та світової спільноти. Так, останні роки діяльність ЄС допомогла зосередити увагу на гуманітарній катастрофі в Центрально-Африканській Республіці [18].

Не менш важливим напрямом діяльності ЄС є «дипломатія вакцини». Так, наприклад, у лютому 2015 року ЄС брав участь у усуненні наслідків спалаху еболи, виділивши на це понад 400 млн. євро.

Держави-члени ЄС збільшили присутність медичного персоналу, організували мобільну лабораторію у постраждалих регіонах Гвінеї, Ліберії, Сьєрра-Леоне; розробили пакет заходів щодо вирішення політичних, військових та економічних наслідків поширення лихоманки у

Західній Африці. Ці заходи включали допомогу у переобладнанні та оснащенні лікарень, програму водопостачання та санітарії; фінансування розробки вакцин та ліків проти вірусу, а також діагностичних експрес-тестів.

Одним із найдієвіших механізмів реалізації європейської гуманітарної дипломатії є створений у 2001 році «Механізм цивільного захисту», який сприяє співпраці між національними органами цивільного захисту та забезпечує скоординовану допомогу з боку держав-учасниць жертвам стихійних та техногенних катастроф у Європі. В даний час у «Механізмі...» беруть участь держави-члени ЄС, а також Ісландія, Чорногорія, Норвегія, Сербія, Македонія та Туреччина. Оперативним центром «Механізму...» є Координаційний центр реагування на надзвичайні ситуації (ERCC), який цілодобово контролює ситуацію по всьому світу і координує дії країн-учасниць у разі виникнення кризи. З 2001 року «Механізм цивільного захисту» ЄС отримав близько 300 звернень про надання допомоги і був задіяний у заходах щодо подолання наслідків таких стихійних лих, як землетрус у Гаїті (2010), цунамі в Японії (2011), тайфун Хайян, який вразив Філіппіни, спалах Ебола (2014), війна в Україні (2014), землетрус у Непалі (2015 р.), а також повені та лісові пожежі в Європі [5].

На початку XXI століття проблема зростання військово-силового аспекту конфліктності з особливою актуальністю постала у сфері дипломатії, яка має бути найефективнішим інструментом міжцивілізаційного глобального діалогу. Дослідження показали, що Євросоюз відіграє важливу роль у сучасній дипломатії, спираючись на верховенство таких принципів як гуманність, демократія, солідарність.

Модель гуманітарної дипломатії дозволяє забезпечувати комплексне міжнародне співробітництво, реалізуючи свій потенціал у різних сферах – безпеки та захисту громадян, викорінення злиднів, культури, медицини, екології та прав людини. Гуманітарна дипломатія, з одного боку, дозволяє

максимально просувати свої інтереси, розширювати комунікативні та політичні можливості впливу завдяки посиленню класичних дипломатичних інститутів новими інструментами. З іншого боку, вона сама є ефективним засобом глобального діалогу, що ґрунтується на принципах прав людини, толерантності та культури світу, необхідного для загального сталого розвитку та мирного вирішення конфліктів.

Різні суб'єкти та актори вирізняються своїми унікальними підходами до трактування поняття гуманітарної дипломатії, що визначається їхніми цілями, цінностями та політичним контекстом.

Одним з ключових висновків є те, що гуманітарна дипломатія є динамічною та еволюційною концепцією, яка адаптується до змін у світовому порядку та вимагає гнучкості у своєму розумінні. Важливо враховувати різноманіття цих підходів для побудови ефективних стратегій гуманітарної дипломатії, адаптованих до конкретних умов та викликів. Це підкреслює необхідність подальшого наукового та практичного вивчення різноманітних трактувань гуманітарної дипломатії, щоб розвивати комплексні та адаптовані стратегії, спроможні впливати на глобальні проблеми та сприяти побудові стійкого міжнародного порядку.

Також важливо враховувати, що поняття гуманітарної дипломатії є гнучким і може змінюватися відповідно до змін у суспільно-політичному середовищі. Це викликає необхідність постійного моніторингу та аналізу для визначення оптимальних шляхів її розвитку та застосування в різних ситуаціях.

Гуманітарна дипломатія, як складова міжнародних відносин, розглядається як важливий інструмент для вирішення не лише конкретних гуманітарних криз, але й ширших соціально-політичних проблем. Світ стикається з різноманітними викликами, такими як бідність, безпека, екологічні кризи та інші, і гуманітарна дипломатія може виступати катализатором змін у цих сферах. Створення ефективних міжнародних

партнерств та спільних ініціатив стає ключовим елементом стратегій гуманітарної дипломатії для подолання таких глобальних викликів.

У сучасному інформаційному суспільстві важливою складовою гуманітарної дипломатії стає також питання впливу ЗМІ та глобальних комунікаційних мереж. Здатність ефективно комунікувати та розповідати історії про гуманітарні ініціативи може визначити їхній успіх. Розвиток глобальних інформаційних платформ надає можливість залучення громадськості до вирішення глобальних проблем та зміцнення підтримки гуманітарних ініціатив.

Питання професійної етики та стандартів у гуманітарній дипломатії важливо враховувати при розробці стратегій та реалізації проєктів. Гарантування прозорості, відкритості та взаємодії з різними суб'єктами відіграє ключову роль у забезпеченні успішного впровадження гуманітарних ініціатив.

Необхідність вивчення та адаптації передових практик гуманітарної дипломатії стає імперативом у змінному світі. Розуміння та використання інновацій, таких як штучний інтелект, блокчейн-технології та інші, може значно полегшити реалізацію гуманітарних програм та підвищити їхню ефективність.

Висновки до Розділу 1

Термін "гуманітарна дипломатія" не має чіткого визначення, і його використання завжди стає предметом обговорень на кожному етапі розвитку здобуваючи нові характеристики, трактування та учасників. Він адаптувався до епохи інформатизації, долаючи кордони та фізичні бар'єри для швидкої реакції на потрясіння, відкриваючи раніше недоступні можливості для підвищення ефективності. Навіть при спробах використовувати його як інструмент для досягнення власних амбіцій і

політичних цілей, головною метою гуманітарної дипломатії залишається стабілізація та порятунок людських життів.

ГД визначається як ключовий аспект сучасних міжнародних відносин, що акцентує на гуманітарних цілях та принципах. Цей концепт пройшов значний еволюційний шлях, що визначив його сучасну форму та роль у світі.

Зародження ГД можна відстежити з середньовіччя, коли релігійні установи та різноманітні організації надавали допомогу та захист вразливим групам населення під час воєнних конфліктів. Проте, сучасний розвиток цього концепту почався в ХІХ столітті під впливом гуманітарних криз та стрімкого розвитку міжнародного права.

На наступних етапах розвитку концепту ГД відбувалися значущі трансформації. У ХІХ столітті відбувся перший виток, коли з'явилися міжнародні організації, спрямовані на гуманітарну допомогу, і сформувалися базові принципи гуманітарного права. Проте, лише в середині ХХ століття під впливом світових конфліктів гуманітарна дипломатія набула системного характеру, активно залучаючи держави та недержавні актори.

Сучасний етап, починаючи з останнього десятиліття ХХ століття і до сьогодення, характеризується глибшим впровадженням гуманітарних питань у міжнародних відносинах. Співпраця гуманітарних організацій, урядів та громадянського суспільства стає більш координованою та ефективною.

Розвиток ГД суттєво вплинув на міжнародні відносини. Замість традиційного реалістичного підходу, оснований на владі та інтересах держав, гуманітарна дипломатія вводить етичні та гуманітарні аспекти у вирішення міжнародних питань. Сучасна гуманітарна дипломатія визначається співпрацею та взаємодією різних суб'єктів для досягнення

спільних гуманітарних цілей, що робить її ключовим елементом міжнародної політики та дипломатії.

На сучасному етапі розвитку концепту "гуманітарна дипломатія" стає досить складним і важливим елементом міжнародних відносин. Проведений аналіз вказує на те, що термін не має сталого визначення, і його еволюція відбувається через постійні обговорення та адаптацію до сучасних реалій. Гуманітарна дипломатія успішно пододала виклики інформаційної ери, а також відкрила нові можливості для швидкої реакції на кризові ситуації та конфлікти.

Незважаючи на спроби використовувати гуманітарну дипломатію для досягнення політичних цілей, її головною метою залишається стабілізація та порятунок людських життів. ГД визначається як ключовий аспект сучасних міжнародних відносин, покликаний акцентувати на гуманітарних цілях та принципах.

Дослідження процесу становлення гуманітарної дипломатії підкреслило її давні корені в релігійних та гуманітарних організаціях середньовіччя, а також визначило періоди її значущих трансформацій. Важливим кроком в її розвитку стала системність, яку вона отримала під впливом світових конфліктів у середині ХХ століття.

Сучасний етап розвитку гуманітарної дипломатії характеризується глибшим впровадженням гуманітарних питань у міжнародних відносинах. Співпраця гуманітарних організацій, урядів та громадянського суспільства стає більш координованою та ефективною. Це свідчить про постійний розвиток та адаптацію гуманітарної дипломатії до сучасних викликів.

Загалом, гуманітарна дипломатія суттєво впливає на міжнародні відносини, додаючи етичні та гуманітарні аспекти до вирішення міжнародних питань. Її роль стає все більш значущою у новому світовому порядку, де співпраця та взаємодія різних суб'єктів є ключем до досягнення спільних гуманітарних цілей. Отже, гуманітарна дипломатія є не лише

елементом міжнародної політики, але й своєрідним катализатором позитивних змін у глобальному співтоваристві.

Важливою рисою сучасної гуманітарної дипломатії є те, що вона не тільки реагує на кризи та конфлікти, але й активно сприяє їхній передбачуваності та попередженню. Спільні зусилля міжнародних гуманітарних акторів, урядів та неприбуткових організацій дозволяють ефективніше вирішувати проблеми, пов'язані з природними катастрофами, конфліктами та епідеміями.

Невід'ємною частиною успіху гуманітарної дипломатії є збереження нейтралітету та висока моральна стійкість. Гармонізація інтересів різних гуманітарних акторів сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку ефективних стратегій та програм.

Сучасна гуманітарна дипломатія здатна забезпечувати не лише реакцію на актуальні проблеми, але й впливати на формування глобальних цінностей. Її вплив на взаємовідносини держав та громадянського суспільства засвідчує важливість цього концепту в сучасному світі.

Загалом, гуманітарна дипломатія є ефективним інструментом, спрямованим на забезпечення гуманітарної допомоги, підтримки уразливих груп та сприяння глобальному миру. Вона визначає новий стандарт в міжнародних відносинах, підкреслюючи важливість співпраці та гуманітарних цінностей для досягнення спільного благополуччя.

РОЗДІЛ II. ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

2.1 Міжнародна діяльність щодо захисту основоположних прав людини

У світі, насиченому складними викликами та глобальними проблемами, міжнародна діяльність щодо захисту основоположних прав людини відіграє надзвичайно важливу роль. Цей розділ присвячений аналізу та розгляду трансформаційної природи гуманітарних ініціатив та дипломатичних зусиль, спрямованих на забезпечення поваги та реалізації прав людини у всьому світі.

Гуманітарна дипломатія, що стає невід'ємною частиною міжнародної політики, виступає ключовим механізмом співпраці між країнами, міжнародними організаціями та громадським сектором для реагування на гострі гуманітарні виклики. Змінюючи парадигму традиційного розуміння дипломатії, гуманітарна дипломатія визнає, що захист прав людини є важливим компонентом не лише міждержавних відносин, але й загального добробуту глобальної громадянськості.

Цей розділ досліджує різноманітні виміри гуманітарної діяльності, спираючись на принципи людяності, нейтралітету, незалежності та неупередженості. Порушуючи питання міжнародного гуманітарного права, прав людини та міжнародного співробітництва, ми прагнемо розглянути ключові моменти, які визначають ефективність гуманітарних заходів та сприяють створенню стійкого міжнародного порядку.

В цьому контексті вивчення різних моделей гуманітарної дипломатії, взаємодія гуманітарних організацій, вплив технологій та інновацій на гуманітарну діяльність становлять ключовий аспект нашого аналізу. Цей розділ є спробою висвітлити важливі тенденції, виклики та перспективи

міжнародних ініціатив у сфері захисту основних прав людини та внесення вкладу у формування сучасного глобального порядку.

З прийняттям Генеральною Асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини 10 грудня 1948 р. посилюється міжнародний рух у галузі прав людини. Декларація, яка є «завданням, до виконання якого повинні прагнути всі народи і держави», вперше в історії людства зафіксувала основні громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права, які мають бути доступні кожній людині. Згодом ці права були визнані широкою громадськістю як базові норми в галузі прав людини, яких кожен повинен дотримуватися та захищати. Всесвітня декларація прав людини разом із Міжнародним пактом про громадянські та політичні права та двома додатковими протоколами до нього, а також Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права становлять так звані Міжнародний білль про права людини.

Ряд міжнародних договорів у галузі прав людини та інші подібні інструменти, прийняті після 1945 р., юридично закріпили права людини та сприяли розвитку міжнародного механізму прав людини. На регіональному рівні було прийнято інші документи, які відповідають потребам конкретного регіону в галузі прав людини та пристосовані до особливих механізмів захисту. Конституції та інші національні закони більшості держав включили основні права людини.

У той час як базою міжнародного права в галузі прав людини є міжнародні договори та звичайне право, інші інструменти, такі як декларації, керівництва та принципи, прийняті на міжнародному рівні, сприяють розумінню, застосуванню та розвитку права. Щоб права людини дотримувалися, необхідно забезпечити верховенство права на національному та міжнародному рівнях.

Міжнародне право у сфері прав людини закріплює за державами певні зобов'язання. Стаючи учасником міжнародних договорів, держава бере на

себе зобов'язання щодо поваги, захисту та виконання прав людини. Повага до прав людини передбачає невтручання держави у здійснення прав людини та утримання від їх обмеження. Зобов'язання захисту прав людини вимагає від держави не допускати порушень прав. Виконання прав людини зобов'язує державу гарантувати безперешкодне здійснення основних прав людини.

Ратифікуючи міжнародні договори в галузі прав людини, держава зобов'язується вживати внутрішніх заходів та законів відповідно до цих договорів. У випадку, якщо держава не справляється з ситуаціями порушення прав людини, на регіональному та міжнародному рівнях доступні механізми та процедури щодо розгляду індивідуальних скарг, покликані забезпечити дотримання, застосування та виконання місцевою владою прав людини.

На початку другої половини ХХ століття ряд міжнародних договорів у галузі прав людини відзначився визнанням та закріпленням фундаментальних прав та свобод кожної людини. Ці договори стали ключовими визначниками стандартів, які повинні бути дотримані всіма державами-учасницями, незалежно від їхньої культурної, політичної чи економічної специфіки. Розвиток міжнародного механізму прав людини став кроком у напрямку утвердження загальнолюдських цінностей та гарантування всім громадянам світу рівних прав та можливостей.

Зараз найважливішим є факт включення основних прав людини в конституції та інші національні законодавства більшості держав світу. Це свідчить про зростання усвідомлення необхідності гарантування цих прав на рівні кожної окремої країни. Такі правові норми не лише закріплюють права та свободи людини, а й сприяють формуванню громадянського суспільства та культури поваги до прав людини.

Міжнародне право у сфері прав людини визначає конкретні зобов'язання, які держави беруть на себе перед світовим співтовариством.

Ці зобов'язання є важливою складовою гуманітарної дипломатії, оскільки вони формують базу для співпраці та взаєморозуміння на міжнародній арені. Ратифікація міжнародних договорів державами свідчить про їхню готовність вживати конкретних заходів для забезпечення та захисту прав людини в їхніх юрисдикційних межах.

У сучасному світі, де зростає увага до глобальних проблем та викликів, гуманітарні питання стають ще більш актуальними для міжнародної спільноти. Регіональні та міжнародні механізми прав людини, а також розгляд індивідуальних скарг на цьому рівні, виступають як засоби, які сприяють дотриманню, застосуванню та виконанню місцевою владою прав людини. Вони є важливими інструментами для забезпечення відповідальності та захисту громадянських прав на всіх рівнях.

Збройний напад Російської Федерації на Україну спричинив серйозні та масштабні порушення прав людини та норм міжнародного гуманітарного права, що мало катастрофічні наслідки для реалізації практично всіх прав людини в Україні.

Управління Верховного комісара з прав людини дає деякі оцінки, що базуються на даних Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ), яка діє в Україні з 2014 р. За інформацією ММПЛУ, з 24 лютого по 3 липня 2022 р. на території України було вбито 4889 осіб та ще 6263 людей було поранено. Стверджується, що реальна кількість жертв набагато більша за задокументовані дані, які регулярно переглядаються. Наскільки відомо, більшість смертей та поранень, зафіксованих ММПЛУ, викликані застосуванням зброї вибухової дії з великим радіусом ураження, включаючи завдання ударів важкою артилерією, реактивними системами залпового вогню (РСЗВ), мінометами та авіацією [16].

Зокрема, Комісаром було виявлено переконливі докази систематичних порушень права на життя вчинених російськими військами, включаючи свавільні вбивства та насильницькі зникнення, а також

порушень права на власність, включаючи масову руйнацію цивільної інфраструктури, порушень заборони катувань та жорстокого поводження, зокрема гендерного насильства та сексуального насильства, пов'язаного з війною та порушень права на свободу та безпеку, включаючи викрадення та свавільні затримання, або утримання осіб під вартою без зв'язку із зовнішнім світом. Приклади певних видів порушень міжнародного гуманітарного права, включаючи напади, що носять широкомасштабний або систематичний характер, вказують на можливість кваліфікації багатьох таких порушень як військових злочинів або злочинів проти людяності. Комісар також отримала інформацію про поширену практику насильницького переміщення українських громадян до неконтрольованих урядом регіонів України, або на територію Російської Федерації, за допомогою так званого процесу «фільтрації». Дана практика, яка, здається, має багато ознак міжнародного злочину насильницького переміщення населення, негайно повинна стати предметом розслідування. Усі випадки гуманітарної евакуації повинні бути добровільними, безпечними та відбуватись за умов належного інформування.

Повністю визнаючи відповідальність Російської Федерації за збройний напад, який спричинив величезні людські страждання в Україні, у Меморандумі «Про наслідки війни в Україні у сфері захисту прав людини» наголошується, що як Російська Федерація, так і Україна підпадають під обов'язкову дію міжнародного права в галузі прав людини та гуманітарного права. Це включає правове зобов'язання як Російської Федерації, так і України розслідувати та притягати до відповідальності осіб, винних у тяжких порушеннях міжнародного гуманітарного права та грубих порушеннях прав людини, незалежно від їхньої приналежності. Крім того, інші держави, використовуючи принцип універсальної юрисдикції, також почали розслідування тяжких порушень міжнародного гуманітарного права, скоєні під час війни в Україні, як у випадках, коли ймовірні

порушники чи жертви є їхніми громадянами, так і тоді, коли вони є громадянами третіх сторін. Такі розслідування вже розпочато в Німеччині, Іспанії, Литві, Польщі, Сполученому Королівстві та Швеції.

Встановлення справедливості щодо тяжких міжнародних злочинів у контексті збройного конфлікту є надзвичайно складним завданням, і зазвичай залежить від політичної волі та відданості сторін конфлікту цій справі. Зважаючи на ці труднощі, держави, міжнародні організації та інституції мають практику об'єднуватися заради надання технічної підтримки та юридичних консультацій у галузі розслідування цих злочинів. Наприклад, Рада Європи адаптувала свій поточний проєкт співробітництва «Дотримання прав людини в системі кримінальної юстиції» для посилення допомоги у розслідуванні міжнародних злочинів, зокрема шляхом створення Експертної консультативної групи. У березні 2022 року було створено Робочу групу з правових питань та питань відповідальності за злочини, скоєні в Україні, до складу якої увійшли провідні міжнародні експерти у галузі права. У квітні 2022 року Франція направила до України групу судово-медичних експертів та спеціалізоване обладнання для аналізу ДНК. Генеральний прокурор Сполученого Королівства призначив незалежного радника для Генерального прокурора України. ЄС вніс зміни до повноважень Консультативної місії ЄС в Україні, з метою надання підтримки у розслідуванні міжнародних злочинів та притягненні до відповідальності. Різні установи та технологічні компанії запропонували надати або створити програмне забезпечення для належного архівування доказів. У травні 2022 року Офіс Прокурора МКС також направили групу з 42 слідчих, судмедекспертів та допоміжного персоналу, відряджених урядом Нідерландів, для допомоги у розслідуванні злочинів, що підпадають під юрисдикцію МКС, та надання підтримки національним органам влади.

Гуманітарна дипломатія та захист прав людини взаємно пов'язані концепції, що доповнюють одна одну в контексті міжнародних відносин та

діяльності. Обидві сфери спрямовані на підтримку гідності, свободи та захисту основних прав людини, але вони використовують різні інструменти та методи для досягнення спільної мети - забезпечення гуманності та справедливості.

Обидві концепції часто взаємодіють, коли справи стосуються гуманітарних криз або системних порушень прав людини. Гуманітарна дипломатія може бути використана для врегулювання конфліктів, які призводять до порушень прав людини, а захист прав людини може бути важливим компонентом стратегій гуманітарної діяльності.

Світ стикається з рядом складних викликів, пов'язаних із захистом прав людини, таких як воєнні конфлікти, дискримінація, бідність та інші форми соціальної нерівності. Міжнародна спільнота активно працює над розробкою та впровадженням стратегій для подолання цих проблем. Також існує необхідність у зміцненні міжнародних механізмів захисту прав людини. Системи моніторингу, розробка стандартів та ефективні правові інструменти є ключовими складовими для забезпечення ефективності міжнародних зусиль у цьому напрямі. Співпраця держав, громадянського суспільства та міжнародних організацій важлива для досягнення успіху у сфері захисту прав людини. Тільки через спільні зусилля можна реально вплинути на ситуацію та покращити стан прав людини в різних частинах світу.

Зазначений розділ відображає важливість міжнародної координації та співпраці в контексті захисту основоположних прав людини і підкреслює необхідність посилення зусиль у цьому напрямі для побудови більш справедливого та гуманного світу.

На фоні зростаючого глобалізаційного впливу та поглиблення міжнародних взаємозв'язків стає важливішим вдосконалення механізмів реагування на порушення прав людини. Сучасні виклики вимагають не

лише реактивних, але й передбачуваних та проактивних стратегій впливу на політику, яка може призвести до поліпшення ситуації

Також слід зауважити, що розробка та впровадження ефективних освітніх програм, спрямованих на підвищення усвідомленості та розуміння прав людини, визначаються як ключовий аспект. Широкий розмаїття культур та соціальних контекстів вимагає індивідуалізованих підходів, які сприяють формуванню толерантного та правового світогляду в різних групах суспільства. Правильно спрямовані зусилля можуть сприяти покращенню ситуації в сфері прав людини та сприяти створенню більш справедливого та рівного суспільства в міжнародному масштабі.

Міжнародна діяльність з захисту основоположних прав людини є важливою складовою сучасного міжнародного порядку. Здійснення заходів на міжнародному рівні спрямоване на запобігання порушень прав людини, реагування на вже виниклі ситуації та забезпечення ефективних механізмів захисту.

Необхідність гарантувати всебічний захист прав людини у кожному куточку світу визначається як пріоритетна задача для міжнародних організацій та держав. Використання різноманітних інструментів, включаючи судові та невідкладні заходи, свідчить про рішучість міжнародного співтовариства забезпечити справедливість та рівність перед законом. Людські цінності та права повинні залишатися в центрі уваги при формуванні політики та стратегій, спрямованих на зміцнення захисту прав людини в усьому світі.

2.2 Гуманітарні питання як привід для дій на міжнародній арені

В сучасному світі, наповненому складними викликами та глобальними проблемами, гуманітарні питання стають не лише предметом пильного вивчення, але й каталізатором для дій на міжнародній арені. Цей

розділ присвячений розгляду та рефлексії навколо того, як гуманітарні питання визначають спрямованість міждержавних взаємин.

Гуманітарні виклики, такі як кризи біженців, стихійні лиха, голод та конфлікти, не тільки торкнулися життів мільйонів людей, але й спровокували реакцію міжнародної спільноти. Гуманітарна діяльність, спрямована на полегшення страждань та відновлення людської гідності, стає критично важливою частиною глобальної арени, впливаючи на політику, економіку та соціальний ландшафт.

Цей розділ пропонує глибше розуміння та аналіз того, як гуманітарні виклики впливають на прийняття рішень міжнародними акторами. Зосереджуючись на ключових аспектах, таких як координація гуманітарної допомоги, міжнародне гуманітарне право та взаємодія гуманітарних акторів, ми розглядаємо те, які фактори формують гуманітарну архітектуру світу.

На початку XXI століття світ стикнувся з безліччю глобальних викликів, таких як конфлікти, природні катастрофи, епідемії та біженці. Ці події породжують гуманітарні кризи, які потребують негайного втручання. Міжнародна спільнота, реагуючи на такі питання, об'єднує зусилля для забезпечення допомоги та захисту постраждалим. Гуманітарні проблеми стають не лише об'єктом гострої уваги, але і ключовим стимулом для міжнародних дій та співпраці. Ці питання визначаються терміновістю та необхідністю негайного втручання для захисту прав людини, гуманітарної допомоги та вирішення невідкладних проблем.

У той час як кількість і складність криз, що протікають сьогодні конфліктами по всьому світу, призвели до того, що гуманітарні потреби набули епічних масштабів (хоча й важко оцінювані кількісно), розрив між цими потребами і здатністю міжнародних гуманітарних акторів задовольнити їх видається глибшим, ніж у будь-який інший час у сучасній історії. Точно так, як сирійський конфлікт став визначати багато ключових

характеристик сучасного способу ведення воєнних дій, у ньому, за всієї його складності, відбиваються і багато причин для такого розриву.

Основна причина полягає в політизації допомоги, що є найбільшою загрозою для здатності гуманітарних організацій, таких як МКЧХ, отримати доступ до людей, які потребують захисту та допомоги, при наданні яких підхід був би неупередженим, нейтральним та незалежним. Це відбувається і в Сирії, і в інших частинах світу.

Ми вже бачили, що часто ігноруються норми МГП, які вимагають від збройних сил та груп сприяти здійсненню постачання гуманітарної допомоги та поважати нейтральність медичних працівників та установ, щоб усі, хто потребує медичної допомоги, могли її отримати. Дедалі частіше деякі держави наполягають на своєму власному визначенні та розумінні «гуманітарної допомоги» – наприклад, обмежуючи її терміновою допомогою у надзвичайних обставинах – або чинять адміністративні перешкоди для того, щоб завадити наданню гуманітарної допомоги в тих частинах країни, за які ведеться боротьба. Дехто навіть вважає нейтральний та незалежний підхід викликом свого суверенітету. Частково внаслідок цього деякі держави все частіше віддають перевагу міжнародній допомозі, що надається.

Дедалі частіше повноваження надаються місцевим акторам – хоча загалом це є позитивним і необхідним явищем, виникають конкретні проблеми для міжнародних гуманітарних організацій в умовах конфлікту. У той самий час величезне що здивує кількість недержавних збройних груп можуть нехтувати як нормами МГП, і «традиційними» (тобто західними) гуманітарними нормами і способом дії, відкидаючи те, що вони розглядають як нав'язування західних цінностей, і тому відмовляючи в доступі та не забезпечуючи безпеки. Труднощі діалогу з подібними групами, особливо з тими, що оточені ореолом злочину, є особливою

проблемою для таких організацій, як МКЧХ, що працюють у сфері надання захисту.

Визначення деяких недержавних збройних груп як терористичних, що фактично криміналізує принципову гуманітарну діяльність у цих контекстах, лише посилює ці труднощі. Використання гуманітарної допомоги як інструмент управління конфліктом та стратегії боротьби з повстанською діяльністю, коли буває важко провести різницю між політичними, військовими та гуманітарними цілями ключових міжнародних гравців, заважає організаціям отримати неупереджений гуманітарний доступ до людей обох сторін конфлікту. Так було практично в кожному контексті, де останнім часом було санкціоновано міжнародне військове втручання (як резолюцією Ради Безпеки ООН, яка посилається на «обов'язок захищати», так і іншими рішеннями), у тому числі в Сирії, Ємені, Лівії, Іраку та Афганістані (в останньому випадку гуманітарна допомога відкрито використовувалася для «завоювання сердець і умів» за допомогою очолюваних НАТО провінційних груп з відновлення) [14]. Так само, як стратегія «боротьби з тероризмом», прийнята, зокрема, після нападів у вересні 2001 р., вплинула на визнання та репутацію гуманітарних акторів, які могли сприйматися як асоційовані з нею, так і риторика «боротьби з насильницьким екстремізмом», яка набирає сили останніми роками, надає подібний вплив. Її «м'яка» зосередженість на превентивних заходах також викликає занепокоєння у сфері надання захисту, наприклад, її програми «дерадикалізації» у в'язницях і, ширше, сприяння легітимізації обмежувальних заходів, які можуть важко піддаватися моніторингу і від застосування яких важко забезпечити захист.

Поява найрізноманітніших акторів, які заявляють про те, що вони надають «гуманітарну допомогу», – коли насправді допомога, що здійснюється для досягнення політичних, військових чи економічних цілей, ще більше сприяє подальшій нечіткості порядку денного. НВО «Дух

Америци», яке, за словами члена її Консультативної ради генерала у відставці Стенлі Маккрістала, є «філантропічною командою швидкого реагування, яка надає гуманітарну та економічну допомогу на підтримку інтересів нашої країни», – це лише один приклад; проекти включають надання озброєння (несмертельної дії) формуванню армії Нігерії, яка веде боротьбу з «Боко харам», та медичного обладнання українським солдатам, які проходять підготовку в армії США.

Прикладів багато, включаючи акторів з приватного сектору, релігійні організації та організації громадянського суспільства, що відгукуються на різні гуманітарні кризи по всьому світу. Вкрай важливо – у зв'язку зі збільшенням числа нових акторів – чітко розрізняти і розмежовувати принципово гуманітарну діяльність і суто екстрену допомогу в надзвичайній ситуації, розуміючи, що «гуманітарна допомога» повинна, принаймні, ґрунтуватися на принципах гуманності та неупередженості, незалежно від мандату чи підходу конкретного актора. Все це має відношення до однієї найбільш критичної проблеми для гуманітарних організацій, що працюють у найважчих ситуаціях конфлікту (у таких місцях сьогодні, як Сирія та Ємен), яка полягає в тому, щоб отримати більше визнання, доступ та можливість виявитися якомога ближче безпосередньо постраждалим людям по обидва боки лінії фронту. Очевидно, відсутність безпеки дуже серйозно обмежує можливість здійснювати діяльність.

У національних суспільствах особливо високі втрати серед співробітників та волонтерів: у Сирії, наприклад, до кінця 2015 р. з березня 2011 р., коли почався конфлікт, 50 співробітників із Сирійського Арабського Червоного Півмісяця та 8 з Палестинського Червоного Півмісяця було вбито на той час, коли вони надавали гуманітарну допомогу. У Ємені двох співробітників МКЧХ було вбито у вересні 2015 р. і принаймні шість волонтерів Червоного Півмісяця Ємену загинули в період з квітня по вересень того ж року. Ще одного співробітника МКЧХ було

вбито в Малі в березні 2015 р. Інші також зазнавали поранень під час нападів або ставали заручниками [22].

Є й інші причини, які пояснюють, чому лише небагато гуманітарних організацій можуть працювати ефективно в зонах конфлікту. Ключовий фактор такий: гуманітарні організації все частіше доручають виконувати свої завдання місцевим організаціям, що пов'язано з деяким ризиком, вдаючись до так званої «бункеризації» та дистанційного управління та зберігаючи обмежений контроль – якщо він взагалі здійснюється – над тим, як і де розподіляється допомога, і не перебуваючи поблизу тих людей, яким вони намагаються допомогти. Принцип «не нашкодь», якого дотримувалися гуманітарні організації у минулому, здається, замінений принципом «не ризикуй». Одним із наслідків цього є: неупередженість та актуальність гуманітарної допомоги опиняються під загрозою, особливо якщо втрачено можливість оцінити з будь-яким ступенем надійності реальні потреби та життєстійкість постраждалих спільнот.

Організація «Лікарі без кордонів» у доповіді 2014 р. виявляє деякі з найважливіших внутрішніх недоліків «системи» міжнародної гуманітарної допомоги в цілому. Повільне, нераціональне та неефективне гуманітарне реагування в зонах конфлікту пояснюється переважно дедалі більшою відсутністю на місцях установ ООН та міжнародних НУО, звідки йде персонал міжнародних організацій та програми зупиняються саме тоді, коли потреби стають особливо гострими. Недостатньо зусиль робиться для того, щоб дістатися людей у віддалених, важкодоступних районах [27].

Бажання уникнути ризику та використовувати аутсорсинг означає, що багато гуманітарних акторів є технічними експертами, посередниками чи донорами, а не тими, хто діє на місцях [27]. Особливо жорсткій критиці піддається ООН, переважно через відсутність гнучкості і неефективність у гарячих точках. Існуюча зараз система ООН, заважає належному

прийняттю рішень, особливо у разі криз із переміщенням населення, куди мають реагувати низку установ ООН [19]

Багато в чому бюрократичні міжнародні НУО можуть позиціонувати себе як організації, що реагують на надзвичайні ситуації, нерідко вони не мають технічних і людських ресурсів для швидкого та ефективного реагування. Часто вони – виконавці рішень ООН і тому сильно залежать від геополітичних інтересів, які існують. Загалом сильне розширення гуманітарного сектора в останні роки не супроводжувалося його більшою продуктивністю. І, звісно, постає питання грошей. Цілком очевидно, що недостатнє фінансування гуманітарної діяльності, а також системи розподілу коштів – це фактори, які сприяють недостатньо ефективній гуманітарній допомозі в сьогodнішніх кризах, спричинених конфліктами (хоча це не єдині фактори, як хотіли б представити деякі актори). Заклики збільшити обсяг коштів мають, зазвичай, розглядатися з застереженням, що насправді немає об'єктивного чи надійного засобу вимірювання глобальних гуманітарних потреб, частково внаслідок відсутності даних, частково через неточні, а іноді й суперечливі оцінки, частково через складний і хронічний характер криз.

Якщо говорити лише про конфлікт у Сирії, наслідки якого відчуваються по всьому регіону, то ресурси, які потрібні для того, щоб спробувати вирішити проблеми цієї кризи, величезні: 3,8 мільярда, надані донорами з Кувейту в березні 2015 р., становили навіть менше половини того, що тільки ООН запитувала на той рік з метою впоратися з зростаючими потребами в Сирії та сусідніх з нею країнах, які прийняли біженців [31]. Серйозний брак фінансів змусив Всесвітню продовольчу програму (ВПП), наприклад, скоротити обсяг допомоги, яку вона надає майже 1,3 мільйона вразливих сирійських біженців у регіоні: вартість продовольчих талонів знизилася, більшість біженців тепер живуть приблизно на 50 центів на день [31].

Оскільки все більша кількість криз триває довше і довше, розрив між наявним фінансуванням та гуманітарними потребами, як очікується, лише збільшуватиметься. У той же час «нетрадиційних», або неформальних систем фінансування стає більше, хоча їх важко висловити в цифрах, оскільки вони не беруть участь у глобальних системах звітності. До них належать державні донори (такі як Китай, Індія та різні держави Перської затоки), які, як правило, не входять до Комітету сприяння розвитку Організації економічного співробітництва та розвитку та не пов'язані з Ініціативою щодо передової практики надання гуманітарної донорської допомоги (ці донори, як правило, направляють фонди до сусідніх держав, що надають перевагу двосторонній допомозі багатостороннім механізмам), а також все зростаюче число неурядових донорів, у тому числі з приватного сектору і діаспори (у вигляді грошових переказів).

Оскільки гуманітарні потреби продовжують зростати, а бюджети багатьох традиційних держав-донорів стають обмеженими, гуманітарним організаціям доведеться виявляти дедалі більше винахідливості у пошуках нових та різних джерел фінансування. Більше того, традиційні сконцентровані на ООН донорські системи фінансування, як уже добре відображено у документах, функціонують повільно, негнучко, нерационально та часто неефективно. НУО, зокрема, вже давно заявляли про своє занепокоєння у зв'язку з тим, що багатосторонні механізми фінансування, керовані ООН (наприклад, Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації та механізми спільного фінансування), часто ускладнюють постачання термінової допомоги нужденним і що частина безпосередньої допомоги від донорів, що надходить в організації, що працюють у зоні конфлікту, зменшилася, що негативно позначилося на швидкості, своєчасності та передбачуваності виділення коштів [26].

У такій ситуації у світі, яка характеризується наявністю затяжних чи повторюваних конфліктів та хронічними гуманітарними потребами,

реформування цих механізмів на основі цілісного підходу є вкрай важливим; так само, як і необхідність узгоджених потоків ресурсів з різних джерел і від різних спільнот, як національних, так і міжнародних, державних та приватних. Тісно пов'язана з цим зростаюча увага до необхідності значно зміцнити життєстійкість громад, які постраждали внаслідок численних криз у всьому світі, для того, щоб зберегти життя людей, а й для того, щоб знизити загальну вартість гуманітарної допомоги та відновлення після катастроф.

Хоча діяльність із зміцнення життєстійкості тісно пов'язана із забезпеченням готовності до лих, це поняття набирає сили в затяжних збройних конфліктах. Виступаючи на Форумі з формування життєстійкості у Йорданії у листопаді 2015 р., Хелен Кларк, керівник Програми розвитку ООН (ПРООН), підкреслила вкрай велике значення розвитку на основі життєстійкості для міжнародної діяльності, що здійснюється у зв'язку з кризою в Сирії та сусідніх з нею країнах регіону, вказавши, що «заходи щодо зміцнення життєстійкості вимагають більших і передбачуваних інвестицій, і ми повинні використовувати більш практичні, новаторські методи та інструменти фінансування, виходячи за рамки існуючих класифікацій в галузі міжнародної допомоги» [13].

Ширша проблема гуманітарного фінансування така: зазвичай воно не планується неупереджено, відповідно до потреб. Частково це пояснюється вже згаданою відсутністю точної картини глобальних потреб, а також тим, що у глобальній структуризації асигнувань існує тенденція віддавати перевагу діяльності в географічно чи політично важливих зі стратегічної точки зору країнах, а не в ігнорованих чи затяжних кризах.

Гуманітарні проблеми часто стають важливою складовою міжнародних відносин та дипломатії. Країни співпрацюють для розроблення стратегій, щоб впоратися зі складними завданнями, такими як боротьба з голодом, ліквідація епідемій чи надання притулку біженцям.

Гуманітарна дипломатія стає механізмом співпраці та обміну ресурсами для вирішення актуальних глобальних проблем.

Гуманітарні питання не лише обговорюються, але й діють як каталізатор для міжнародних дій. Вони об'єднують країни, створюючи спільний міжнародний підхід до розв'язання глобальних викликів, та підкреслюють необхідність співпраці та гуманності в сучасному світі.

Загострення глобальних проблем, таких як природні катастрофи, конфлікти чи епідемії, ставить питання гуманітарної допомоги в центр уваги міжнародного співтовариства.

Також важливо відзначити, що гуманітарна дипломатія стає важливим інструментом вирішення глобальних викликів. Забезпечення координації, співпраці та ефективної відповіді на гуманітарні кризи вимагає не лише зусиль окремих країн, а й об'єднаних зусиль міжнародної спільноти. Також важливо враховувати аспекти рівності, справедливості та підтримки найбільш уразливих груп населення в усіх діях та рішеннях, пов'язаних з гуманітарними питаннями.

Гуманітарні питання дозволяють розвивати співпрацю між країнами та визначати області для співпраці та розвитку міжнародних стратегій, надаючи можливість об'єднати зусилля для вирішення актуальних проблем. Такий підхід стимулює дипломатичні зусилля та сприяє спільним ініціативам, спрямованим на поліпшення глобального благополуччя та стабільності. Особливо важливою є необхідність гнучкості та швидкого реагування на гострі гуманітарні кризи, що вимагають колективних зусиль для надання допомоги та відновлення.

Глобальні ініціативи та співпраця у цьому напрямку можуть сприяти створенню стійкого та справедливого світу. Узагальнюючи, можна стверджувати, що гуманітарні питання є важливим керованим приводом для співпраці та взаємодії міжнародного співтовариства в контексті

забезпечення гідності, захисту прав людини та збереження життів в умовах кризових ситуацій.

2.3 Гуманітарна дипломатія під час природних катастроф

В умовах зростаючого числа природних катастроф, що тяжко впливають на життя мільйонів людей та суспільства в цілому, гуманітарна дипломатія стає ключовим інструментом для координації та впорядкування міжнародних зусиль у врегулюванні наслідків цих криз. Цей розділ присвячений розгляду та аналізу ролі гуманітарної дипломатії в управлінні природними катастрофами, зокрема в контексті захисту та підтримки постраждалих.

Гуманітарна дипломатія під час природних катастроф має завдання виходити за межі класичних дипломатичних рамок та взаємодіяти з гуманітарними організаціями, урядами та громадським сектором для надання ефективної допомоги та відновлення постраждалих територій. Важливо розглядати гуманітарну дипломатію не лише як інструмент відповіді на кризи, але й як стратегічний компонент у передбаченні та попередженні природних ризиків.

Цей підрозділ висвітлює ключові аспекти гуманітарної дипломатії під час природних катастроф, такі як взаємодія міжнародних акторів, розробка гнучких стратегій реагування та спільне прийняття рішень для поліпшення ефективності гуманітарних дій. Подальше дослідження цих аспектів дозволить нам краще розуміти, як гуманітарна дипломатія може сприяти побудові стійких та дієвих механізмів врегулювання надзвичайних ситуацій, які загрожують життю та благополуччю громадян у різних куточках світу.

Питання, що є стихійним лихом – не кажучи вже про те, як виміряти його розмах, неминуче виникає під час будь-якого обговорення права на гуманітарну допомогу. Змінний характер катастроф під час бурхливих

політичних та економічних змін, що відбувалися у світі протягом останнього десятиліття, увага гуманітарних організацій, особливо на рівні стратегії та політики, була зосереджена на конфлікті, хаосі та державах, що розвалюються. Так звані «складні надзвичайні ситуації» в Сомалі, колишній Югославії, Ліберії та в районі Великих озер в Африці зажадали, здається, концентрації більшої частини наших зусиль, як в інтелектуальному плані, так і на практичному рівні. Саме в цій атмосфері створювалися Департамент ООН з гуманітарних питань і Управління з координації гуманітарної діяльності, що змінило його. Однак зосередившись на цих гострих і всеосяжних катастрофах, що широко висвітлювалися в пресі, ті, хто покликаний відповідати на гуманітарні потреби, здавалося, забули про те, що їхня діяльність не обмежується допомогою жертв війни, біженців і переміщених у країні осіб.

У минулому десятилітті більшість випадків голоду в Африці, спричиненого посухою, збіглися з конфліктами різного ступеня інтенсивності, і навіть наслідки такого стихійного лиха, як цунамі, що обрушилося на Папуа-Нову Гвінею влітку 1998 р., посилювалися через те, що в цьому районі проводилася вирубка лісу. У багатьох випадках, таким чином, саме діяльність людини, чи це окрема особа, приватний сектор чи держава, перетворює грандіозне природне явище на трагічну катастрофу.

Важливе також питання – це виявлення масштабу лиха. Немає загальновизнаного визначення сили трагедії, що дозволяє вважати її «катастрофою». Так само відсутня і загальна думка про те, за якими параметрами визначати масштаб катастрофи. Деякі катастрофи, такі як землетруси та крайні ступені голоду, викликаного посухою, асоціюються з високим рівнем смертності. Інші, такі як повені, позбавляють засобів існування мільйони людей, залишаючи їх напризволяще, хоча й кількість убитих при цьому порівняно невелика.

Чи повинна катастрофа визначатися кількістю людських втрат, потенційних втрат чи числом постраждалих, чи масштабом завданих економічних збитків? За будь-якої спроби з'ясувати, чи мають жертви природних катастроф «право на допомогу», необхідно враховувати всі різні точки зору на те, що є стихійним лихом.

Багато міжнародних оглядачів мовчазно припускають, що гуманітарна допомога – це та, яку надають міжнародні організації. Насправді перша, і часом найефективніша, допомога часто надходить із місцевих джерел. Хардкасл і Чуа згадують про землетрус в Ірані 1990 р., після якого багато сторонніх спостерігачів висловили обурення з приводу очевидних затримок у наданні міжнародної допомоги. Насправді місцеві громадяни та національні організації, такі як Іранський Червоний Півмісяць, реагували аж ніяк не із запізненням. Враховуючи вкрай короткий проміжок часу, протягом якого можна врятувати жертв землетрусу, лише місцеві організації спромоглися надати реальну допомогу. Те саме справедливо і щодо більшості катастроф, що відбуваються в індустріально розвинених країнах, – чи то снігові лавини в Альпах, чи повінь у районі Міссісіпі: насамперед на допомогу приходять саме місцеві організації. Такі зауваження не заперечують роль міжнародної допомоги, а наголошують, що вона стає найбільш ефективною тоді, коли набуває форми підтримки серед місцевих структур [9].

Подібна думка дозволяє нам розділити два питання: право на отримання допомоги як такої та право міжнародних організацій перетинати кордони з метою надання цієї допомоги.

Будь-яка дискусія щодо посилення права організацій надавати допомогу в якийсь момент має торкнутися питання законності та компетентності таких організацій. Однак, перш ніж перейти до його обговорення, слід визнати існування більш важливої проблеми, усвідомити

яку необхідно як приватним особам, які займаються гуманітарною допомогою, так і відповідним організаціям.

Більше того, хоч і справедливе твердження, що обов'язком кожного є надання негайної посильної допомоги побачивши страждання, у тому випадку, коли ця допомога набуває характеру організованої, професійної діяльності, для захисту прав індивідуума необхідні кодекси, правила та норми.

Будь-яка система прав, призначення якої – узаконити роль недержавних організацій, що забезпечують допомогу, повинна мати механізм, що гарантує їхню законність та правомочність, а також їхню дієвість на користь жертв катастроф. Такого механізму поки що не існує. Складений 1994 р. «Кодекс поведінки», широко визнаний як неурядовими організаціями, і державами, робить крок у цьому напрямі, але явно недостатній. Проте, нещодавня ініціатива широкої коаліції гуманітарних організацій обіцяє наблизити нас до мети забезпечення об'єктивної якості гуманітарної роботи.

«Проект «Сфера» – Гуманітарна хартія та мінімальні стандарти» став плодом співпраці різних незалежних організацій, які займаються гуманітарною допомогою, включаючи значну частину великих НУО та товариства Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Мета проекту – визначити основні практичні норми, які мають регулювати гуманітарну допомогу, зокрема норми, які безпосередньо стосуються порятунку життя людей, у таких напрямках діяльності, як водопостачання та санітарія, забезпечення продуктами харчування, турбота про збереження здоров'я. Такі мінімальні норми вже є для багатьох інших напрямів гуманітарної діяльності. Проблема полягає в тому, що часто різні норми суперечать один одному або існуючі норми застарілі чи неповні [22].

Проект «Сфера» — це перша ініціатива, спрямована на те, щоб виробити зв'язкове та повне зведення норм, яке готові прийняти різні

організації та на підставі якого можна буде оцінювати їхню діяльність. Грунтуючись на найважливіших правах людини, проект «Сфера» націлений на створення системи чітко визначених рівнів допомоги та компетентності, необхідної для її надання.

ГД під час природних катастроф визначається необхідністю негайного та координованого втручання для надання допомоги та відновлення під час кризових ситуацій. Природні катастрофи, такі як землетруси, урагани, повені або зливи, нерідко мають руйнівний вплив на життя та добробут населення, вимагаючи негайних заходів з рятування та відновлення.

Однією з ключових функцій ГД є координація допомоги та ресурсів між різними країнами та міжнародними організаціями. У ситуаціях надзвичайних подій, дипломатичні зусилля використовуються для встановлення ефективного комунікаційного механізму між країнами та організаціями, а також для спільного прийняття рішень щодо обсягу та спрямованості гуманітарної допомоги; також включає в себе зусилля з попередження та готовності до природних катастроф. Країни спільно розробляють стратегії з реагування на надзвичайні ситуації, обмінюючись найкращими практиками та ресурсами для забезпечення ефективного реагування на будь-які можливі кризи.

Значущою частиною гуманітарної дипломатії під час природних катастроф є дипломатичне лобювання на міжнародному рівні для залучення уваги та ресурсів до проблем руйнування та відновлення. Дипломатичні угоди та співпраця сприяють формуванню швидкої та ефективної реакції на кризові ситуації, а також допомагають в управлінні ризиками та попередженні майбутніх природних катастроф.

Гуманітарні кризи, конфлікти та природні лиха невід'ємно пов'язані із сучасним міжнародним співтовариством, вимагаючи спільних зусиль та координації. Гуманітарні питання стають критичною точкою взаємодії

міжнародного співтовариства, вимагаючи гнучкості, співпраці та невідкладності в прийнятті рішень для поліпшення умов та захисту прав людини в умовах кризи.

У розповсюдженому розумінні гуманітарна дипломатія під час природних катастроф виступає як важливий інструмент для забезпечення гуманітарної допомоги та реагування на екстрені ситуації. Природні катастрофи, такі як землетруси, повені чи урагани, нерідко призводять до великої кількості постраждалих, евакуаційних операцій та загроз для здоров'я та безпеки людей.

Гуманітарна дипломатія під час природних катастроф вимагає не лише оперативності та ефективності в реагуванні, але й співпраці та координації між державами, міжнародними організаціями та громадським сектором. Має велике значення необхідність попереднього планування та підготовки для ефективної реакції на кризові ситуації. Заохочується активна участь держав, міжнародних організацій, неприбуткових організацій та громадськості для впровадження проактивних стратегій та розвитку механізмів швидкого реагування.

Таким чином, гуманітарна дипломатія в природних катастрофах є важливим інструментом для спільної дії та реагування на екстрені ситуації, спрямований на поліпшення координації та підвищення ефективності гуманітарної допомоги.

У контексті природних катастроф важливо також враховувати принципи рівності, справедливості та гуманітарної солідарності. Гуманітарна дипломатія має бути спрямована на мінімізацію страждань та підтримку найбільш уразливих груп населення.

Загальною метою гуманітарної дипломатії в контексті природних катастроф є забезпечення виваженої та ефективної реакції на кризові ситуації з метою збереження життів, захисту прав людини та подолання наслідків катастроф

Висновки до розділу 2

Гуманітарна діяльність на міжнародній арені має визначальне значення у забезпеченні справедливості, захисту прав людини та наданні необхідної допомоги під час різноманітних кризових ситуацій, продовжує визначати та перетворювати динаміку міжнародних відносин. Зокрема, у світлі сучасних глобальних викликів, таких як пандемія, зміна клімату та конфлікти, гуманітарна дипломатія стає ключовим інструментом для реагування на актуальні проблеми.

Взаємодія між гуманізмом та дипломатією виявилася критичною для розуміння кореневих причин конфліктів та розробки конструктивних рішень. Різноманітні підходи до трактування гуманітарної дипломатії вказують на необхідність адаптивності та універсальності цього поняття у змінюючомуся світі. Із зростанням складності глобальних проблем важливо розвивати гнучкі та адаптивні стратегії для забезпечення ефективного впливу на розвиток подій. Гуманітарна дипломатія виступає не лише як реакція на виклики, але й як активний процес формування міжнародної арени.

Звертаючись до гуманітарних питань як приводу для дій на міжнародній арені, можна констатувати, що цей підхід має великий потенціал для вирішення глобальних викликів і є важливим для побудови глобального співтовариства, що базується на принципах солідарності та співпраці. Природні катастрофи, права людини та інші гуманітарні питання стають каталізаторами для спільних зусиль та співпраці.

Необхідність подальшого дослідження та розвитку стратегій гуманітарної дипломатії як важливого інструменту в міжнародних відносинах, гнучкість, адаптивність та активна взаємодія всіх зацікавлених сторін є ключовими факторами для подолання складних викликів, які стоять перед глобальною спільнотою. Гуманітарна дипломатія відіграє

важливу роль у створенні умов для сталого розвитку та забезпечення справедливого та безпечного світу.

Зазначений розділ підкреслив необхідність поєднання гуманізму та дипломатії для забезпечення ефективності та успішності гуманітарних заходів. Гнучкість та адаптивність гуманітарної дипломатії визначають її здатність адекватно реагувати на змінюючіться обставини та виправдовувати власні стратегії в умовах постійного розвитку глобального суспільства.

Важливо підкреслити, що гуманітарна діяльність не лише реагує на виклики, але і є активним процесом, спрямованим на формування нових підходів та стратегій у вирішенні глобальних проблем. Це підтверджує важливість подальшого наукового дослідження та практичної роботи для розробки комплексних та адаптованих стратегій гуманітарної дипломатії, здатних впливати на світові події та сприяти побудові стійкого міжнародного порядку.

Один із ключових висновків полягає в тому, що гуманітарна діяльність визнається критично важливою для забезпечення справедливості, захисту прав людини та надання необхідної допомоги в умовах різноманітних кризових ситуацій. Гнучкість та ефективність гуманітарної дипломатії визначають її успіх у вирішенні актуальних проблем, таких як пандемії, природні катастрофи, конфлікти та бідність.

ГД має потенціал стати мостом до співпраці та розуміння міжнародної спільноти, адже її принципи ґрунтуються на гуманності, нейтралітеті, незалежності та неупередженості. Це відкриває перспективи для подальшого розвитку глобальних стратегій співпраці та спільної відповідальності у зустрічі викликам, які ставляться перед світом у XXI столітті. Гнучкість та адаптивність гуманітарної дипломатії виявляються важливими чинниками для успішного подолання сучасних викликів, таких як глобальні пандемії, зміна клімату та екологічні кризи.

Наукові та практичні аспекти вивчення гуманітарної діяльності підкреслюють необхідність постійного вдосконалення стратегій та методів реагування на нові виклики. Забезпечення безпеки та захисту прав людини залишаються основними завданнями гуманітарної дипломатії, і важливо підтримувати взаємодію всіх зацікавлених сторін для досягнення цих цілей.

Крім того, висновки підкреслюють, що гуманітарна діяльність на міжнародному рівні вимагає спільних зусиль та координації від усіх акторів, включаючи держави, міжнародні організації, громадські та приватні сектори.

РОЗДІЛ III. ВИКЛИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГУМАНІТАРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

3.1 Проблемні аспекти розвитку гуманітарної дипломатії

Прогрес людства супроводжується наростанням нестійкості самих основ існування. Збільшується кількість жертв від стихійних лих, мільйони людей залишаються без даху над головою та засобів існування, економічному потенціалу постраждалих країн завдається непоправна шкода, підриваються основи стабільності. До стихійних лих, яких людству не уникнути, додаються рукотворні катастрофи – результат вимушених чи бездумних наслідків своєї діяльності. Надзвичайні ситуації все частіше набувають характеру гуманітарних катастроф, тобто подій, що наслідком мають не лише загибель людей і соціально-економічний збиток, а й нові соціально-політичні та міжнародні риси, пов'язані з цивілізаційним розвитком.

Гуманітарна катастрофа в сучасному світі може бути спричинена практично будь-якою надзвичайною ситуацією: стихійним лихом, епідемією, технологічною аварією. Однак до цього слід додати і фактор, який нині виходить на перший план: нестійкість внутрішнього соціально-економічного та політичного розвитку. Здавалося б, в цих умовах концепція безпечно сталого розвитку світу та окремих країн та регіонів, їх перетворення на «звалище» відходів промислово розвинених країн, наростання внутрішньополітичної та міжнародної нестійкості в окремих регіонах, веде до того, що на перше місце виступають заходи негайної допомоги, ліквідації наслідків.

Однак цей шлях стає дедалі неплідним, малоефективним, обмеженим. Про це свідчить і те, що на його розвиток у національних та міжнародних спеціалізованих організацій вже явно не вистачає ні сили, ні коштів. Все

частіше доводиться вдаватися до нетрадиційних методів, наприклад, використання збройних сил держави та військово-політичних союзів та блоків (насамперед це стосується НАТО).

Але в цьому напрямі є й величезні невикористані резерви та потенціал. По-перше, людство вступає в якісно нову стадію свого розвитку, що багаторазово збільшує його можливості. По-друге, ядерна проблема сьогодні постала із новою силою, породжена протистоянням двох політико-ідеологічних систем, людське співтовариство може все більше уваги приділяти проблемам збереження свого "довкілля".

Розуміння необхідності об'єднання зусиль у боротьбі з наслідками, як і для запобігання надзвичайним ситуаціям будь-якого типу, виникло відносно давно. Йдеться про створення спеціалізованих органів чи підрозділів у межах інших структур як на національному, так і на міжнародному рівні, яке здійснюється в рамках урядових та неурядових організацій.

Як показує досвід запобігання та боротьби з наслідками надзвичайних ситуацій, подібного об'єднання зусиль часто недостатньо: очевидно запізнення реакції, організаційні складнощі, пов'язані як із суб'єктивними, так і об'єктивними факторами. Звичайно, це не означає, що шлях міжнародного співробітництва в його наявному вигляді та формах себе вичерпав. У цьому напрямі існують величезні потенційні можливості, перш за все, підвищення ефективності нинішніх форм співробітництва.

Воно має супроводжуватись переходом на якісно інший шлях, що веде до початку процесу створення необхідної та неминучої частини стійко-безпечного світу – формування глобальних та комплексних систем безпеки на базі розвитку існуючої міжнародно-правової основи гуманітарного права та гуманітарної безпеки – гуманітарної дипломатії. Передумови для таких кроків уже є. Насамперед, вони полягають у зміні характеру та наслідків самих стихійних лих, катастроф та криз.

Економічні збитки від надзвичайних ситуацій різного типу часто становлять значну частину ВВП. Лише внаслідок стихійного лиха збитки, за даними Департаменту ООН з гуманітарних питань, можуть досягати в окремих країнах 30-50% ВВП. Прикладами можуть бути наслідки недавніх стихійних лих у Нікарагуа і Сальвадорі. Але навіть у розвинених країнах ця цифра може досягати 5-10%, хоча вона відображає лише частину збитків [31].

Ситуація ускладнюється і тим, що в нашому неспокійному світі будь-яка катастрофа призводить до соціальних та економічних потрясінь (відомі події 1997 р. в Албанії, але однаково це стосується і стабільних країн). Мало того, що самі надзвичайні ситуації не знають меж, їхні соціальні, політичні та економічні наслідки стають практично одразу міжнародними. Тим більше це стосується нестабільних країн і регіонів, де фрагментація суспільства, за словами колишнього Генерального секретаря ООН Б.Б.Галі, загрожує цілісності держави. Число таких суб'єктів міжнародних відносин продовжує швидко збільшуватися у зв'язку з розколом світу, що поглиблюється, на Північ - Південь, маргіналізацією ще нещодавно щодо спокійних країн.

Міжнародне співробітництво у боротьбі з надзвичайними ситуаціями та їх наслідками поступово посідає важливе місце в ООН. Фактично в рамках цієї організації народжується гуманітарна дипломатія, яка стає частиною зусиль цієї організації у встановленні миру та безпеки. Елементи миротворчої діяльності ООН є підготовкою для початку гуманітарних операцій інших національних та міжнародних спеціалізованих організацій. І, навпаки, гуманітарні акції самі собою готують умови для початку миротворчих операцій. Якщо метою допомоги має бути порятунок, зменшення страждань людей у надзвичайній ситуації, то й дії у цьому напрямі мають спиратися на базові засади гуманності, неупередженості, нейтралітету. За дотриманням цих принципів у дії повинні стежити (і

слідувати їм) усі учасники гуманітарних та миротворчих акцій, що є найважливішим завданням гуманітарної дипломатії.

Інше завдання полягає у створенні усталеної міжнародної бази з урахуванням розширених принципів гуманітарного права. Практика останніх десятиліть показує, що надання дієвої гуманітарної допомоги залежить від ефективності колективних зусиль. Досвід свідчить, наскільки важливим є значення тісної координації між організаціями системи ООН, національними та неурядовими структурами, сприяння формуванню справжньої культури співробітництва.

Співпраця в гуманітарній сфері - порівняно нова галузь міжнародних відносин, але вже тісно існуючих у рамках міжнародного права. А невирішеність нових правових проблем знижує ефективність гуманітарних акцій, посилює страждання жертв надзвичайних ситуацій, забирає нові життя, робить втрати непоправними, особливо, коли надзвичайні ситуації породжують гуманітарні катастрофи комплексного характеру.

Глобальний аспект небезпеки та загроз, який несуть людству сучасні стихійні лиха, техногенні катастрофи та соціально-політичні конфлікти та кризи, що набувають характеру гуманітарних катастроф, Необхідність екстреного, але ретельно скоординованого гуманітарного реагування держав та міжнародних організацій перетворюють цю сферу діяльності на управління розвитком системи міжнародних відносин загалом. Таким чином, ця проблема стає політичною.

Гуманітарна сфера визначається як одна з ключових сфер глобального управління, спрямованого на вирішення проблем, що загрожують життю та здоров'ю багатьох людей, через мережеву взаємодію її учасників.

ГД виступає в ролі впливового інструмента перед громадськими лідерами та високопосадовцями, сприяючи прийняттю рішень на користь уразливих груп населення та дотриманню основних гуманітарних

принципів. Її мета полягає в отриманні від політичної та військової влади простору, де гуманітарні актори можуть ефективно працювати.

Тривалість і різноманіття конфліктів сучасності, а також різні підходи політичних акторів до гуманітарної діяльності, ставлять перед ГД численні виклики. Політизація гуманітарної допомоги стає загрозою для її доступності через постійні зміни характеру конфліктів.

Шляхи розвитку гуманітарної дипломатії були складними. Лише в ХІХ столітті виникли норми і принципи, на яких базується захист уразливих груп населення, і були прийняті перші міжнародно-правові акти гуманітарного права. Сьогодні гуманітарна дипломатія стає ключовим чинником у наданні допомоги усім уразливим групам населення, забезпечуючи спільні зусилля різних акторів, таких як держави, міжнародні організації, прості люди та їхні ініціативи.

3.2 Механізми реалізації гуманітарної дипломатії

Застосування різних механізмів гуманітарної дипломатії сучасними акторами міжнародних відносин є ключовим аспектом формування та реалізації глобальних стратегій. Різноманіття цих механізмів віддзеркалюється у множині підходів, інструментів та стратегій, які використовуються для досягнення гуманітарних цілей.

Так, гуманітарна допомога та розвиток – це один із основних механізмів. Країни, міжнародні організації та недержавні актори використовують цей інструмент для забезпечення населення в кризових ситуаціях, а також для стимулювання сталого розвитку та підтримки вразливих груп.

Активне використання дипломатичних переговорів та участь у міжнародних форумах, конференціях є ефективним механізмом для підняття гуманітарних питань. Вони дозволяють акторам висловлювати свої ставлення, обговорювати стратегії та знаходити спільні рішення.

Участь в гуманітарних місіях та організаціях, таких як Червоний Хрест, Червоний Півмісяць чи ЮНІСЕФ, дозволяє акторам ефективно діяти на передовій гуманітарної діяльності, надавати допомогу в країнах, постраждалих від конфліктів чи природних катастроф.

Використання медіа та інформаційних кампаній є важливим механізмом формування глобальної свідомості щодо гуманітарних проблем. Вони сприяють мобілізації громадської думки, забезпечуючи підтримку та усвідомлення важливості вирішення конкретних питань.

Здійснення культурних та освітніх обмінів сприяє розумінню різних культур та стимулює міжкультурну гармонію. Це допомагає побудувати партнерські відносини та сприяє гуманітарній дипломатії через розвиток спільної культурної та освітньої атмосфери.

Ці механізми взаємодіють та доповнюють один одного, дозволяючи сучасним акторам міжнародних відносин більш комплексно та ефективно впливати на гуманітарні питання в світі.

З урахуванням розвитку технологій, ще одним механізмом є використання електронних інструментів. Сучасні комунікаційні технології дозволяють швидше реагувати на кризи, забезпечуючи ефективний обмін інформацією та координацію гуманітарних заходів.

Активне залучення бізнесу та громадських ініціатив у гуманітарні питання також стає важливим фактором. Спільні проекти та партнерства сприяють не лише збільшенню ресурсів для допомоги, але і вирішенню проблем на різних рівнях.

Участь у глобальних ініціативах, таких як ООН або світові гуманітарні форуми, стає ефективним способом формування єдиної стратегії та спільного підходу до глобальних гуманітарних викликів.

Сучасні актори все більше звертають увагу на етичний вплив та суспільну відповідальність. Спрямованість на досягнення позитивних

гуманітарних результатів та підтримка соціальних ініціатив є важливими аспектами впливу на глобальні проблеми.

Залучення до гуманітарної дипломатії едукативних та культурних програм сприяє взаєморозумінню між різними культурами та націями. Обмін знаннями та культурними цінностями стає інструментом зміцнення відносин та підтримки гуманітарних ідей.

Активна присутність у соціальних мережах дозволяє прискорити реакцію на гуманітарні кризи та мобілізувати глобальну громадськість. Спільноти в інтернеті стають платформою для обговорення гуманітарних питань та взаємодії.

Застосування гуманітарної дипломатії у контексті змін клімату наголошує на необхідності спільних зусиль для зменшення впливу природних катастроф на людство та забезпечення ефективного реагування на їх наслідки.

Співпраця на регіональному рівні є ефективним механізмом для вирішення конкретних гуманітарних проблем, специфічних для певного географічного регіону. Розбудова міцних партнерств на місцевому рівні сприяє впровадженню ефективних гуманітарних стратегій.

Ці різноманітні механізми гуманітарної дипломатії, використовувані сучасними акторами міжнародних відносин, підкреслюють важливість гнучкості та розносторонності у вирішенні гуманітарних викликів. Тільки через комплексний та добре адаптований підхід можна досягти успішних результатів у забезпеченні гуманітарного захисту та підтримки уразливих груп населення.

Забезпечення постійного доступу до гуманітарної допомоги під час воєнних конфліктів, складних надзвичайних ситуацій, завжди було важливою проблемою для політиків і дипломатів. Її вирішення пов'язано з гарантією захисту цивільного населення в умовах небезпеки і політичної нестабільності. Практика гуманітарних переговорів призвела до появи

концепції гуманітарної дипломатії на початку 2000-х років. Вона мала переконати громадських лідерів, політиків і високопосадовців, приймаючих рішення, діяти в інтересах уразливих груп населення дотримуючись гуманітарних принципів.

Гуманітарна дипломатія здійснюється гуманітарними акторами і включає в себе організацію безпечної присутності гуманітарних організацій, доступ до переговорів з цивільним населенням, моніторингу програм допомоги, поваги до міжнародного права. Розвиток гуманітарних аспектів дипломатії пов'язаний із захистом найбільш уразливих груп населення – етнічних і релігійних меншин, жінок, дітей, біженців, жертв збройних конфліктів, тероризму і екологічних катастроф.

На відміну від класичної дипломатії, яка заснована, у першу чергу, на переговорах, гуманітарна дипломатія сфокусована на міжнародній допомозі в рамках гуманітарних операцій і міжнародних програм, а також – встановленні партнерських відносин для досягнення гуманітарних цілей. У публікаціях зарубіжних і вітчизняних дослідників підкреслюється, що розвиток гуманітарних аспектів дипломатії пов'язаний із зусиллями направленними на позбавлення людей від страждань, поневірянь. У цьому контексті гуманітарна дипломатія, у першу чергу, має відношення до діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста і установ Організації Об'єднаних Націй (ООН).

Гуманітарна дипломатія акцентує увагу на принципах гідності, поваги прав людини та забезпеченні безпеки та захисту вразливих груп населення. Її стратегії в основному орієнтовані на реагування на гуманітарні кризи та конфлікти, а також на запобігання їх подальшому загостренню. Гуманітарна дипломатія стає невід'ємною частиною міжнародних відносин, де гуманітарні цінності виступають основоположним принципом у вирішенні глобальних проблем.

Одним з ключових напрямків розвитку гуманітарної дипломатії є сприяння сталим розвитком та досягнення Цілей сталого розвитку ООН. Гуманітарна дипломатія може виступити каталізатором для міжнародного співробітництва в галузі економіки, освіти, охорони здоров'я та інших сферах для досягнення загальної благополуччя та забезпечення справедливості у розподілі ресурсів.

У світлі сучасних технологічних викликів гуманітарна дипломатія також набуває нових рис. Використання цифрових засобів спілкування, інноваційних технологій у гуманітарних проєктах та розвиток кібердипломатії стають важливими аспектами в сфері міжнародних відносин. Гуманітарна дипломатія повинна адаптуватися до цих змін та використовувати сучасні засоби для максимізації свого впливу.

Необхідно також звертати увагу на роль громадського сектору у гуманітарній дипломатії. Співпраця між урядовими і неправліннями структурами, бізнесом та громадськими організаціями може забезпечити більш ефективне реагування на глобальні проблеми. Гуманітарна дипломатія виступає каталізатором для залучення різних суб'єктів у спільну справу вирішення глобальних викликів та створення стійкого світу для майбутніх поколінь.

Учені також відзначають, що гуманітарна дипломатія має відношення не тільки до надання гуманітарної допомоги національними і міжнародними організаціями. Гуманітарне співробітництво є одним із засобів «м'якої сили». Дослідники та експерти з міжнародного права розуміють гуманітарну дипломатію як різновид неполітичної комунікації, заснований на застосуванні інструментів «м'якої сили» («soft power»). У такому поєднанні теорія гуманітарної дипломатії набуває нової сутності і виступає базовою моделлю для вдосконалення міждержавних відносин. У цьому контексті гуманітарна дипломатія спирається, і в першу чергу – на загальнолюдські цінності, включає використання соціальних, освітніх,

наукових програм, розширення культурного обміну, участь у ненасильницькому розв'язанні політичних конфліктів, превентивну діяльність, миротворчу діяльність, захист прав і свобод людини, допомогу уразливим групам населення в умовах лих, воєн, локальних і регіональних конфліктів.

Значну роль у захисті жертв війни та подолання гуманітарних наслідків збройних конфліктів відіграють різноманітні організації (інституції): міжурядові та неурядові, міжнародні та національні. Їх об'єднує наявність права на гуманітарний доступ, права, обсяг якого залежить від статусу та мандату організації, а також застосованих норм міжнародного гуманітарного права [29].

Важливою складовою з ефективного впровадження дієвої моделі гуманітарної дипломатії XXI століття – є інституціональна роль міжнародних організацій у здійсненні гуманітарної допомоги уразливим групам населення під час збройних локальних і регіональних конфліктів і поетапна локалізація сучасних проблем функціонування гуманітарної дипломатії [29].

На сьогодні, у повному масштабі триває технологічна й тематична революція в засобах масової комунікації, що значно ускладнює взаємодію учасників міжнародних відносин в умовах сьогодення. Небачений раніше формат тісної взаємодії між суспільством і дипломатичними відомствами робить сучасну дипломатію надмірно публічною, з одного боку, і менш стриманою – з іншого, зокрема й у сфері гуманітарної дипломатії та гуманітарного права.

У 2014-2022 роках гуманітарна дипломатія вступила в новий етап інституціонального розвитку, коли штучний інтелект та обробка великих масивів інформаційних даних стали її частиною, сприяючи реалізації політики гуманітарно-інформаційного протистояння, превентивності та безпеки. Використання інструментарію гуманітарної дипломатії у сфері

дипломатичної діяльності інституцій, у дипломатичних практиках, у реаліях трансформації сучасної моделі дипломатії та системи міжнародних відносин, відкриває нові інституціональні та регіональні можливості для проведення міжнародної політики в контексті врегулювання локальних і регіональних конфліктів засобами та інструментами сучасної дипломатії.

Надважливі й термінові гуманітарні проблеми в сучасному світі зросли у зв'язку з проблемою військово-силового аспекту конфліктності та воєн. Гуманітарна сфера стає однією зі сфер глобального управління, побудованого на основі інституціонально-мережевої взаємодії різнорідних учасників задля вирішення проблем, що ставлять під загрозу життя та здоров'я багатьох людей у локальних і регіональних конфліктах сучасності.

Гуманітарна дипломатія покликана переконати громадських лідерів і високопосадовців, які приймають рішення, діяти завжди і за будь-яких обставин на користь уразливих груп населення і поважаючи дотримуючись при цьому основних гуманітарних засад, принципів і норм міжнародного права, зокрема – гуманітарного права. Вона охоплює діяльність, метою якої є отримання від політичної та військової влади публічного і політико-дипломатичного простору, в якому гуманітарні актори можуть спокійно працювати.

Тим не менш, гуманітарна дипломатія стикається в сьогоденні з багатьма проблемами. Різноманітність політичних акторів, залучених до гуманітарної діяльності, їх конкуруючі пріоритети призводять до різного розуміння методів гуманітарної дипломатії. Доступ до гуманітарної допомоги знаходиться під постійною загрозою у зв'язку з тим, що характер конфліктів і воєн постійно змінюється, що призводить до політизації цього явища в умовах інтенсифікації локальних і регіональних конфліктів і воєн. Шляхи становлення й розвитку гуманітарної дипломатії, етапи її інституціональної історії та подієві контексти були досить складними. Тільки всередині ХІХ століття інституціоналізувалися норми і принципи,

на основі яких здійснюється захист уразливих груп населення; були прийняті перші міжнародно-правові акти гуманітарного права; з'явилися міжнародні організації (міжнародні інституції), діяльність яких була направлена на надання гуманітарної допомоги усім, хто її потребує.

Головне навантаження і завдання в гуманітарній сфері покладаються саме на дипломатію і дипломатів, оскільки інституціонально це складовий елемент дипломатичної системи держави, системи міжнародних відносин, системи міжнародної безпеки та інституціональної моделі держави.

У сучасних умовах, на нашу думку, гуманітарна дипломатія стає ключовим елементом для надання допомоги всім уразливим групам населення, яка забезпечується багатьма акторами міжнародних відносин, такими як держави, міжнародні організації, політичні лідери, індивідууми та, відповідно – їх міжнародно-безпековими, миротворчими і превентивними ініціативами.

У контексті надважливих гуманітарних викликів, з якими стикається сучасний світ, важливим стає розгляд аспектів військово-силової конфліктності та необхідності вирішення проблем, що загрожують безпеці і життю громадян в умовах локальних і регіональних конфліктів. Гуманітарна сфера тепер є неодмінною складовою глобального управління, що базується на інституціонально-мережевій взаємодії різноманітних учасників для розв'язання найгостріших проблем.

Гуманітарна дипломатія виступає як інструмент переконання громадських лідерів та високопосадовців приймати рішення на користь уразливих груп населення, дотримуючись основних гуманітарних засад і принципів міжнародного права. Її мета - отримання публічного і політико-дипломатичного простору, де гуманітарні актори можуть ефективно працювати та забезпечувати допомогу у найбільш критичних ситуаціях

З усією своєю важливістю, гуманітарна дипломатія в наш час також стикається з численними труднощами. Різноманітність політичних акторів,

які залучаються до гуманітарної діяльності, та їх конфліктуючі пріоритети часто призводять до різних трактувань методів гуманітарної дипломатії. Доступ до гуманітарної допомоги є постійною проблемою, оскільки характер конфліктів постійно змінюється, що призводить до політизації цього процесу в умовах інтенсифікації конфліктів і воєн. Шляхи становлення гуманітарної дипломатії, етапи її інституціональної історії та події контексти були досить складними і вимагають подальшого вивчення.

В сучасних умовах гуманітарна дипломатія визначається як ключовий елемент для надання допомоги уразливим групам населення. Залученість різних акторів, таких як держави, міжнародні організації, політичні лідери та індивідууми, є основою для формування міжнародно-безпекових, миротворчих та превентивних ініціатив. Гуманітарна дипломатія стає важливим інструментом для подолання сучасних викликів і вирішення глобальних проблем, що ставлять під загрозу безпеку та благополуччя людей.

Висновки до розділу 3

У розділі розкрито ключові виклики, які виникають у процесі розвитку та реалізації ГД, а також механізми, які використовуються для їх подолання.

Однією з ключових проблем є складність розвитку ГД. Різноманітність політичних акторів, різні пріоритети та стратегії, які використовуються країнами та міжнародними організаціями, створюють складний ландшафт для впровадження єдиної та ефективної гуманітарної стратегії.

Проблеми політизації гуманітарної допомоги та обмеженого доступу до конфліктних регіонів підсилюють напруження у гуманітарному вимірі

дипломатії. Важливою проблемою є також недостатні ресурси, які призводять до незабезпеченості гуманітарних потреб населення.

Незважаючи на проблемні аспекти, співпраця з різними міжнародними організаціями, урядами та громадськими організаціями виявляється ефективним інструментом для досягнення гуманітарних цілей.

Застосування новітніх технологій та комунікаційних засобів, використання гнучких та адаптивних стратегій управління допомогою вирішення проблем гуманітарного характеру є важливими аспектами ефективної гуманітарної дипломатії.

ГД виступає не тільки як важливий компонент міжнародної політики, але й як складний та змінюючийся процес. Наприклад, розгляд проблемних аспектів розвитку дозволяє усвідомити важливість єднання зусиль у вирішенні глобальних викликів. У той же час, аналіз механізмів реалізації гуманітарної дипломатії розкриває потенціал та перспективи вдосконалення цього важливого інструменту міжнародної співпраці. За рахунок інновацій та гнучких стратегій, ГД може стати більш адаптованою та ефективною, виходячи за межі традиційних дипломатичних рамок та відповідаючи на найбільш виразні виклики сучасності.

Різноманітність політичних акторів, різні пріоритети та стратегії, що використовуються країнами та міжнародними організаціями, ускладнюють впровадження єдиної та ефективної гуманітарної стратегії. На тлі цих різниць необхідна постійна координація зусиль для забезпечення консистентності та ефективності ГД. Зміна політичного ландшафту, економічні труднощі та екологічні проблеми ставлять під загрозу сталість гуманітарних ініціатив. Своєрідна динаміка міжнародних відносин вимагає постійного адаптування стратегій гуманітарної дипломатії до нових реалій.

Ще однією важливою проблемою є політизація гуманітарної допомоги та обмежений доступ до конфліктних регіонів, що підсилює напруження у гуманітарному вимірі дипломатії. На жаль, гуманітарна

допомога стає часто об'єктом політичних маніпуляцій, а доступ до потребуючих часто обмежується через важкі умови конфліктів.

Іншим важливим аспектом є забезпечення безпеки гуманітарних працівників та допомоги в умовах конфліктів. Небезпека для гуманітарних місій у зоні конфліктів є величезною, і необхідно розробляти ефективні стратегії для захисту та підтримки тих, хто знаходиться на передовій гуманітарної діяльності.

Нарешті, важливим аспектом є визнання культурної різноманітності та врахування місцевих контекстів при впровадженні гуманітарних ініціатив. Ефективна дипломатія повинна враховувати особливості кожного регіону та взаємодіяти з місцевими групами, сприяючи тим самим кращому розумінню та прийняттю гуманітарних заходів.

Незважаючи на ці виклики, співпраця з різними міжнародними організаціями, урядами та громадськими організаціями виявляється ефективним інструментом для досягнення гуманітарних цілей. Спільні зусилля можуть забезпечити більш швидку та ефективну реакцію на гострі гуманітарні кризи.

Використання новітніх технологій та комунікаційних засобів є ще однією перспективною складовою ефективної гуманітарної дипломатії. Сучасні засоби зв'язку дозволяють швидше реагувати на кризові ситуації та ефективніше координувати гуманітарну допомогу.

Всі ці аспекти вказують на важливість постійного аналізу та вдосконалення стратегій ГД. Через інноваційний підхід та гнучкість у використанні інструментів дипломатії, ГД може ефективно впливати на вирішення глобальних проблем, виходячи за межі традиційних дипломатичних рамок та адаптуючись до найбільш актуальних викликів.

Зусилля у сфері інновацій, безпеки, реагування на пандемічні загрози та культурного розуміння стануть важливими етапами розвитку цього важливого інструменту міжнародної співпраці.

Останній розділ дослідження відобразив широкий спектр сучасних викликів, що стоять перед гуманітарною діяльністю, та розглянув різноманітні інструменти, які використовуються для їх вирішення. Отримані висновки визначають ключові аспекти і напрями, які важливо враховувати в контексті подальшого розвитку та вдосконалення гуманітарної дипломатії.

По-перше, важливо підкреслити, що гуманітарна дипломатія в сучасному світі стикається з багатьма новими та ескалюючими викликами, такими як пандемії, екологічні катастрофи, конфлікти та міграційні кризи. Нові реалії вимагають інноваційних стратегій та гнучкості в підходах до гуманітарної діяльності.

По-друге, важливо наголосити на необхідності підтримки міжнародної співпраці та координації. Гуманітарні проблеми часто перетинають кордони, і лише спільні зусилля можуть забезпечити ефективну відповідь на них. Розбудова партнерств між державами, міжнародними організаціями, громадським сектором та приватними компаніями є важливим елементом успішної гуманітарної дипломатії.

По-третє, важливість забезпечення доступу до гуманітарної допомоги та захисту прав людини в умовах конфліктів та криз. Гуманітарна дипломатія повинна активно сприяти забезпеченню безпеки та дотриманню міжнародних стандартів прав людини.

Розвиток нових стратегій та інструментів, а також постійне вдосконалення існуючих, є ключовим завданням для успішної реалізації гуманітарної дипломатії в сучасному світі.

У світлі сучасних трансформацій та глобальних викликів, гуманітарна дипломатія стає ключовим механізмом для забезпечення сталого розвитку та врегулювання гострих міжнаціональних конфліктів. Зростання пандемій, кліматичних криз, терористичних загроз, та масових міграцій роблять цю галузь дипломатії вкрай актуальною та складною.

Однією із найважливіших потреб є вдосконаленні реакції на гуманітарні кризи шляхом розвитку інноваційних технологій та стратегій. Використання сучасних інформаційних засобів, штучного інтелекту, та геопросторових технологій може сприяти ефективнішому передбаченню, моніторингу та вирішенню гуманітарних криз.

Важливим аспектом є також розбудова партнерств між секторами. Публічно-приватні партнерства, співпраця з громадським сектором та активізація ролі бізнесу можуть стати новим рушійним механізмом для підтримки гуманітарних ініціатив та забезпечення сталого розвитку.

Таким чином, гуманітарна дипломатія має визначальне значення для формування світового порядку, що ґрунтується на принципах гуманності та співпраці. Попри складнощі та виклики, вирішення яких потребує термінових заходів, гуманітарна дипломатія залишається невід'ємною складовою міжнародних відносин та надією на створення більш справедливого та гуманного світу.

ВИСНОВКИ

Як і будь-яке дослідження, сфокусоване на явищах і процесах, які можна визначити як «гуманітарні», ця робота вимагала вироблення обґрунтованого погляду на понятійні межі «гуманітарної дипломатії». Найпоширенішим є поняття «міжнародне гуманітарне співробітництво». Воно включає налагодження контактів у сфері ЗМІ, науки, освіти, туризму, культури, молодіжних обмінів і т.д.

У вітчизняній науковій та суспільно-політичній дискусії закріпилося уявлення про міжнародне гуманітарне співробітництво як механізм згладжування протиріч та створення сприятливого «клімату» для розвитку двосторонніх та багатосторонніх відносин. Цей напрямок в ієрархії зовнішньої політики держав визначається скоріше як супровідний, додатковий, не першорядний і водночас не здатний призвести до загострення міждержавних протиріч та прямих конфліктів. З іншого боку, сам інформаційний простір 2010-х років не дає підстав сумніватися в тому, що термінові гуманітарні потреби в сучасному світі зросли, і в цих умовах зросла й відповідальність міжнародного співтовариства за своєчасне та повне їх задоволення.

Сучасне глобальне інформаційне середовище створює передумови затвердження більш «об'ємного» і водночас більш «екзистенційного»/сутнісного бачення те, що є зовнішня політика гуманітарної спрямованості нині. Її можна визначити як політику, що ставить в основу безпеку і благополуччя людини як біологічної та соціальної форми життя.

Найбільш проблемно-орієнтований підхід до визначення міжнародних гуманітарних зобов'язань держав та міжурядових організацій характерний для переважної більшості англійських публікацій та для низки нових вітчизняних досліджень. Гуманітарна сфера стає однією зі сфер глобального управління, побудованого на основі мережевої взаємодії

різномірних учасників і спрямованого на вирішення проблем, що становлять загрозу життю та здоров'ю відразу багатьох людей.

В основу проведеного дослідження була покладена ідея про те, що гуманітарна дипломатія в наш час не зводиться до міжнародного гуманітарного співробітництва, що традиційно розуміється, а є більш масштабним і складним компонентом у зовнішній політиці сучасних держав і міжнародних організацій.

На початку XXI століття проблема зростання військово-силового аспекту конфліктності з особливою актуальністю постала у сфері дипломатії, яка має бути найефективнішим інструментом міжцивілізаційного глобального діалогу. Дослідження показало, що Євросоюз відіграє важливу роль у сучасній дипломатії, спираючись на верховенство таких принципів як гуманність, демократія, солідарність.

Нова модель гуманітарної дипломатії дозволяє забезпечувати комплексне міжнародне співробітництво, реалізуючи потенціал ЄС у різних сферах – безпеки та захисту громадян, викорінення злиднів, культури, медицини, екології та прав людини.

Гуманітарна дипломатія, з одного боку, дозволяє максимально просувати свої інтереси за межами Союзу, розширювати комунікативні та політичні можливості впливу завдяки посиленню класичних дипломатичних інститутів новими інструментами. З іншого боку, вона сама є ефективним засобом глобального діалогу, що ґрунтується на принципах прав людини, толерантності та культури світу, необхідного для загального сталого розвитку та мирного вирішення конфліктів.

Гуманітарна дипломатія, розвиваючись в умовах сучасності, також виявляє себе як засіб реагування на екологічні та природні кризи. Світ стикається зі зростаючою загрозою природних катастроф, які мають серйозний вплив на життя людей. Гуманітарна дипломатія може виступити

інструментом співпраці та координації міжнародних зусиль для надання допомоги та відновлення після природних лих.

Збереження та відновлення культурної спадщини в умовах конфліктів та криз – ще одна важлива сфера гуманітарної дипломатії. Культурна амністія та підтримка відновлення культурних цінностей можуть відігравати роль у зміцненні внутрішнього спокою та підтримці міжнародного розуміння.

У світлі сучасних технологічних досягнень гуманітарна дипломатія може використовувати інноваційні інструменти, такі як штучний інтелект та аналіз даних, для прогнозування та ефективного реагування на гуманітарні виклики. Це розширює можливості вчасної реакції на кризи та координації допомоги.

Гуманітарна дипломатія, спираючись на принципи гуманності та солідарності, може впливати на формування глобальних цінностей та етичних стандартів. Вона може сприяти розвитку світового суспільства, що базується на взаєморозумінні та співпраці для досягнення спільних цілей.

Таким чином, гуманітарна дипломатія в сучасному світі виявляється не лише реакцією на кризи, але й ключовим інструментом для формування сталого та гуманного міжнародного порядку. Вона має потенціал об'єднувати світове співтовариство навколо спільних цілей і цінностей, сприяючи забезпеченню гідного майбутнього для всіх.

У світлі сучасних викликів, пов'язаних із пандемією та глобальним здоров'ям, гуманітарна дипломатія набуває нового розміру. Здатність ефективно співпрацювати на міжнародному рівні для боротьби зі швидкорозповсюджуваними захворюваннями та забезпечення доступу до вакцин та медичної допомоги стає стратегічно важливою. Гуманітарна дипломатія може виступати катализатором об'єднання зусиль глобальної спільноти в умовах великих медичних викликів.

Зростаюча кількість міграційних потоків у сучасному світі також вимагає вдосконалення гуманітарної дипломатії. Вона може служити механізмом для розроблення спільних стратегій з управління міграцією, захисту прав мігрантів та вирішення гострих гуманітарних ситуацій, пов'язаних із переміщенням населення.

Крім того, гуманітарна дипломатія в сучасному світі має інструментальні можливості у використанні мистецтва, культури та освіти як засобів побудови діалогу та розуміння між різними культурними спільнотами. Це дозволяє сприяти культурній диверсифікації, взаємному вивченню та утриманню миру.

Також вона висвітлює важливість впровадження технологій для покращення гуманітарних зусиль. Використання цифрових інструментів, інтернету речей та штучного інтелекту може покращити моніторинг та реагування на кризи, а також полегшити поширення інформації про гуманітарні виклики.

ГД виступає як динамічний та адаптивний інструмент в умовах сучасного світу, де вона може впливати на розв'язання широкого спектру проблем, починаючи від глобальних епідемій до міжнаціональної культурної взаємодії.

В контексті сучасних геополітичних та економічних турбулентностей гуманітарна дипломатія набуває значущості як інструмент зміцнення міжнародного порядку та миру. Здатність сприяти врегулюванню конфліктів, сприяти взаєморозумінню та забезпечувати гідні умови для життя стає ключовою у вирішенні сучасних глобальних викликів.

Отже, гуманітарна дипломатія не тільки адаптується до нових реалій сучасності, але й виступає важливим каталізатором для спільних міжнародних дій у вирішенні нагальних проблем, які ставлять під загрозу глобальну стабільність та благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Артюх О. Ф. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. Київ: УМКВО, 1990. 315 с.
2. Бафоев Ф. М. Культурна дипломатія в системі міжнародних зв'язків на пострадянському просторі // Молодий вчений. 2016. №6. С. 662-667. - URL <https://moluch.ru/archive/110/25748> (дата звернення 01.09.2023).
3. Висоцький О.Ю. Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина II. Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. 48 с.
4. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. Документ 995_048, (ратифікована від 21.03.1964 р.). URL: <https://goo.su/SOA> (дата звернення 01.09.2023).
5. Віденська конвенція про консульські зносини. Документ 995_047, від 24.04.1963 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text (дата звернення 01.09.2023).
6. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. Документ 995_118 від 23.05.1969 р. (приєднання від 14.04.1986 р.). URL: <https://goo.su/zIN> (дата звернення 01.09.2023).
7. Віденська конвенція про представництва держав в їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру. Документ 995_254. Редакція від 14.03.1975 р. URL: <https://goo.su/9II1> (дата звернення 01.09.2023).
8. Віденська конвенція про спеціальні місії. Документ 995_092 від 8.12.1969 р. (приєднання від 14.07.1993 р.). URL: <https://goo.su/pcO> (дата звернення 01.09.2023).
9. Гавриленко І. Особливості здійснення публічної та культурної дипломатії США // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2(129). 2016. С. 9-13

10. Герасимчук Т.Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин Український історичний журнал. 2006. № 5. С. 188. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2006_5_186 (дата звернення 01.09.2023).
11. Закон України “Про дипломатичну службу”. Документ 2449-VIII від 20.09.2001 р. редакція від 10.06.2021 р.. URL: <https://goo.su/LpF> (дата звернення 01.09.2023).
12. Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”. Документ 2411-VI, від 01.07.2010 р.. URL: <https://goo.su/vrq> (дата звернення 01.09.2023).
13. Закон України “Про міжнародні договори України”. Документ 1906-IV від 29.06.2004 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> (дата звернення 01.09.2023).
14. Конституція України. Документ 254к/96-ВР від 28.06.1996. URL: <http://surl.li/gdyl> (дата звернення 01.09.2023).
15. Луценко А.В., Піскорська Г. А. «М'яка сила» в сучасній геополітиці. Київ: [б.в.], 2011. 216 с.
16. Меморандум «Про наслідки війни в Україні у сфері захисту прав людини». Страсбург. Липень 2022. URL: <https://rm.coe.int/-/1680a7390c>
17. Місюк І. Інституційне забезпечення громадської дипломатії США/ Ірина Місюк // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. - Випуск 25, 2013. С. 124-130
18. Музика І.В. Принцип історизму у царині досліджень вітчизняної соціології права кінця XIX — початку XX століття // Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 239-243.
19. Олешко С. Дипломатія і культура, або Онух розумніший за мене, 2017. URL: <http://culture.pl/ru/article/diplomatiya-i-kultura-abo-onuh-rozumnishiy-zamene> (дата звернення 01.09.2023).

20. Отделенцев Є. Політологічні парадигми і методи: філософсько - категоріальні підходи до аналізу та систематизації // Український науковий журнал «Освіта регіону. Політологія психологія комунікації». 2011. № 2. URL : <http://www.social-science.com.ua/публікація/426> (дата звернення 01.09.2023).

21. Постанова КМУ "Про затвердження Положення про МЗС". Документ 281-2016-п від 30.03.2016 р.. URL: <https://goo.su/Ka1> (дата звернення 01.09.2023).

22. «Проект «Сфера» – Гуманітарна хартія та мінімальні стандарти». 2011. URL : <https://spherestandards.org/wp-content/uploads/Sphere-handbook-2011-Ukrainian-1.pdf> (дата звернення 01.09.2023).

23. Розумюк В. Культурно-пропагандистський вимір сучасної зовнішньої політики США // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Львів: Львівський національний політехнічний інститут, 2006. Вип. 17. С. 28-33.

24. Словаччина долучилась до гуманітарної підтримки України URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14635> (дата звернення 01.09.2023).

25. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. Міжнародний документ від 26.06.1945. URL: <https://goo.su/9JYW> (дата звернення 01.09.2023).

26. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень: Підручник. 2-е вид.перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 317 с.

27. Угорська допомога під час війни. URL: <https://ukraine.hia.hu/ua/> (дата звернення 01.09.2023).

28. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень: Конспект лекцій. Київ: Академвидав, 2004. 208 с.

29. Ціватий В. Гуманітарна дипломатія у фокусі локальних і регіональних конфліктів сучасності: міжнародно-безпековий, правовий та

інституціональний дискурси. VI Міжнародна наукова конференція. Львів 2022. URL: <https://www.ispc.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Conference-proceedings-12-2022.pdf> (дата звернення 01.11.2023).

30. Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності: Навчальний посібник. Вінниця: АМСКП, 2010. 484 с.

31. Brown C. Diplomacy in the Middle East: the International Relations of Regional and Outside Powers. L.: I. B. Tauris, 2004. 394 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/233652644_Diplomacy_in_the_Middle_East_The_International_Relations_of_Regional_and_Outside_Powers (дата звернення 01.09.2023).

32. Cummings M. Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey. 2003. 15 p.

33. Mason E. Foreign Aid and Foreign Policy. N.Y.: Council on Foreign Relations, 1964. P. 72–106.

34. Nye J.S. Soft Power. The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 2004. 192 p.

35. Pachios H. The New Diplomacy. Remarks. December 4, 2002 // Advisory Commission for Public Diplomacy. Department of State. URL: <http://state.gov/r/adcompd/rls/15804.htm> (дата звернення 01.09.2023).

36. Rugh W. American soft power and public diplomacy in the Arab world // Palgrave Communications. Volume 3. 2017. URL: <https://www.nature.com/articles/palcomms2016104> (дата звернення 01.09.2023).

37. Trofymenko M. U.S. Public Diplomacy Structural Analysis // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. № 11. 2014. С. 212-220.